

De Priesteropleiding in het bisdom Ieper (1565 - 1626)

Talrijke kerkhistorici delen nog steeds de mening van sommige concilievaders van Trente, waaronder Rythovius, dat het decreet over de oprichting van seminaries tot de allerbelangrijkste beslissingen van deze kerkvergadering moet gerekend worden. Canon 18 „Cum adolescentium aetas” behoort tot het hervormingsdecreet, dat, samen met de dogmatische bepalingen over het wijdingssacrament, na maandenlange bespreking tijdens de XXIIIe zitting op 15 juli 1563 werd gestemd (1). In deze canon werd gehandeld over de recruteringsvoorwaarden, over de intellectuele en spirituele vorming van de clerus, over dotatie en beheer van de seminaries. Deze laatste moesten bij elke kathedrale kerk worden opgericht om een aantal leerlingen, bij voorkeur minder bedeelde, te onderhouden, godsdienstig op te voeden en in de kerkelijke wetenschappen te scholen. Onder de concilievaders die deze beslissing ondertekenden, komt ook „Martinus Rythovius, ep. Yprensensis... Flander.” voor (2). Zijn rol bleef evenwel daartoe niet beperkt. Volgens sommige auteurs zou het Trentse seminariedecreet mede geïnspireerd zijn door een nota van Jean de Vendeville, vriend en oud-collega van Rythovius te Leuven, over de priesteropleiding, die Rythovius aan

(1) Over het seminariedecreet: A. Mulders, *Het Trentse Seminariedecreet*, in *Nederl. Kath. Stemmen*, 1928, blz. 226-239; A. Duval, *L'ordre au Concile de Trente*, in *Etudes sur le sacrement le Pordre* (Lex Orandi 22), Parijs, 1957, blz. 277-324. De tekst van de canon is o.m. te vinden in *Concilium Tridentinum, Diariorum, Actorum, Epistularum, Tractatum nova collectio*, ed. Societas Goerresiana, Freiburg, 1901 en vv., dl. IX, blz. 628-630 (geciteerd CT, IX). H. Jedin, *Krisis und Abschluss des Trienter Konzils 1562/63*, Freiburg, 1964, blz. 77 en 124.

(2) De beste studie over Rythovius is nog steeds deze van A. de Schrevel, *Rythovius, Biographie Nationale*, dl. XX, kol. 725-763 (gec. B. N. XX.). Zie aldaar voor zijn activiteit op het concilie kol. 732-733. Voor de ondertekening van Rythovius: CT, IX, blz. 637, 10.

het concilie zou hebben voorgelegd (3). In elk geval kwam hij tijdens de besprekingen tussen, om de bewegingsvrijheid van de bisschoppen bij de uitvoering van het decreet te vrijwaren (4).

De bedoeling van deze bijdrage dan is ter gelegenheid van de vierhonderdjarige herdenking van de afkondiging van het seminariedecreet de feitelijke uitvoering ervan in het bisdom Ieper in de aanvangsperiode na te gaan (5). In een eerste deel wordt de seminarie-stichting tijdens het episcopaat van Rythovius behandeld. De verdere geschiedenis, na de onderbreking onder het Calvinistisch bewind te Ieper, wordt dan naar episcopaat tot en met bisschop de Hennin in een tweede deel uiteengezet.

1. *Het seminarie tijdens het episcopaat van Rythovius (1561-1583)*

Na op 4 december 1563 de beslissingen van het

(3) B.N. XX, kol. 733 : „serait-il téméraire de croire que le célèbre décret de la 23e session sur les séminaires renferme quelques-unes des données fournies par Vendeville ?”, en L. Willaert, *La Restauration catholique 1563-1648* (Fiche-Martin, *Histoire de L'Eglise*, dl. 18), Parijs, 1960, blz. 86, n. 1 : „le concile s'inspira aussi du plan de l'évêque de Tournai, Jean de Vendeville, que lui avait présenté l'évêque d'Ypres, Martin Rythovius”. Over Vendeville : B.N. XXVI, kol. 576-577 en G. Cardon, *La fondation de l'Université de Douai*, Parijs, 1892, blz. 65-69.

(4) CT, IX, blz. 614, 34 : „In seminario addatur clausura generalis, ut episcopus possit omnia moderare juxta exigentiam loci et temporis, et etiam, quod eligat consiliarios”. Voor zijn tussenkomst tot het vrijwaren van de benoemingsprivileges van de universiteiten : P. F. X. de Ram, *Mémoire de la part que le clergé de Belgique et spécialement les docteurs de l'université de Louvain ont prise au Concile de Trente*, Brussel, 1841, blz. 72-76.

(5) De enige publicatie over het seminarie van Ieper verscheen in P. Kersten, *Journal historique et littéraire*, Luik, dl. VI, 1840 : *Coup-d'oeil sur les séminaires en Belgique*, § 3, *Séminaire d'Ypres*, blz. 477-483. De bijdrage van N. Huyghebaert, *La carrière de Pierre-Louis Danes, le „Primus” de Cassel (1684-1736)*, *Tablettes de Flandres*, Brugge, 1960, blz. 3-17, handelt wel over een van de presidenten van het seminarie maar valt buiten de hier besproken periode en behandelt het seminarie niet. De voor-

Concilie van Trente te hebben ondertekend (6), verliet Rythovius half-december de conciliestad. Hij kwam op 7 februari 1564 te Ieper aan. Nauwelijks terug schreef hij te Rome een kardinaal aan om een authentiek afschrift van de conciliedecreten te bekomen. Het resultaat van dat verzoek is niet bekend. Het staat echter vast dat deze decreten reeds op 8 juni 1564 door de landvoogdes, Margereta van Parma, aan de Belgische bisschoppen en de universiteiten van Leuven en Douai werden overgemaakt met het verzoek over de uitvoeringsmodaliteiten overleg te plegen en advies te verstrekken (7).

naamste informatiebronnen waren de onuitgegeven bronnen van het Bisschoppelijk archief Brugge, Fonds Ieper, nrs 9, 11, 13, 14-21, 87, 88-90, 91, 92, 95-101. (geciteerd Bl. + nr.). Het handschrift nr. 8 van datzelfde fonds werd gedeeltelijk uitgegeven in C. Carton-F. Vande Putte, *Historia Episcopatus Iprensis ex autographis Dni Gerardi de Meestere* (Rec. Soc. d'Emul. Bruges, reeks I) Brugge, 1851 (gec. HEI). Voor het fonds Ieper verwijzen we naar de in deze aflevering opgenomen bijdrage van B. Janssens de Bisthoven, *Het fonds van het bisdom Ieper in het bisschoppelijk archief te Brugge*. Dank zij de grote inschikkelijkheid van deze archivaris werd ons werk ten zeerste vergemakkelijkt, waarvoor hier hartelijk dank. Deze bronnen zijn meestal van administratief-zakelijke aard: processen, rekeningen, schuldvoorderingen, toekenning van beurzen, enz. Over het eigenlijk inwendig seminarieleven: professoren, programma, vorming, enz., was weinig te vinden. Aanvullende gegevens vonden we in de bijdragen van A. De Schrevel over *Rythovius en Simons* (B.N. XXII, kol. 597-619); in de *Statuta in Synodis episcopatus Yprensis et decreta per Reverendissimos Dominos Episcopos eiusdem reimpressa*, Antwerpen, 1673; J. E. Cornillie, *Ieper door de eeuwen heen*, Ieper, 1951; A. Sanderus, *Flandria Illustrata*, dl. I, Keulen, 1641, blz. 367, 370, 384; L. Jadin, *Procès d'information pour la nomination des évêques et abbés des Pays-Bas, de Liège et de Franche-Comté d'après les archives de la Congrégation Consistoriale* (Bull. Inst. Hist. Belge de Rome, dl. VIII (1928), IX (1929); A. Vandenpeereboom, *Le Chapitre de l'Eglise Cathédrale de Saint-Martin à Ypres*, (Ypriana, VI), Brugge, 1882 (gec. Ypr.).

(6) CT, IX, blz. 1116, nr. 115: „Ego Martinus Rithovius ep. Yprensis subscripsi conformiter (prout a me dictum est in actis sessionum) ”.

(7) Voor de uitvoering van de decreten van Trente te Ieper: F. Willocx, *L'introduction des décrets du Concile de Trente dans les Pays-Bas et dans la principauté de Liège*, Leuven, 1929, passim en vooral blz. 252-254.

Rythovius antwoordde op 16 juli. Uit deze brief kan worden opgemaakt dat hij reeds een diocesane synode had samengeroepen waarin hij over een seminarie gesproken had (8). Hij drong trouwens bij de landvoogdes op haar uitdrukkelijke interventie aan ten gunste van de oprichting van een seminarie te Ieper: deze was mogelijk en gezien de toestand van zijn bisdom hoogst noodzakelijk (9). Hoe ernstig het Rythovius daarbij was, bewijst het feit dat zijn seminarie ten laatste in het voorjaar 1565 tot stand kwam, als het

(8) J. Le Plat, *Monumentorum ad historiam Concilii Tridentini amplissima Collectio*, dl. VII, Leuven, 1788, bzl. 48, 16 juli 1564: „Et ipse expertus sum in synodo nostra quam nuper hic habuimus, dum de seminarii institutione obiter quaedam dicerem, et ostenderem ministrorum ecclesiasticorum inopiam, ruinam status ecclesiastici, et pium desiderium eorum, qui hisce calamitatibus non alia ratione commodius obviari posse videbant, quanta facilitate flecterem animos praelatorum nostrorum ut sua sponte sese taxarent, et jam supra mille Renenses in singulos annos inter paucos praelatos inveneram, nisi animi non nihil tepuissent ex vano rumore, quod iterum omnia in deliberationem vocarentur...”.

(9) Id., *l.c.*: „Deinde, in hoc tractu Flandriae valde profuerit, si moneamur litteris suae celsitudinis, statim contribuere ad erectionem seminarii ecclesiastici, a quo nostri praelati non sunt alieni, et ad nostram monitionem fere jam consenserant quidam. Proinde, si accedant litterae suae celsitudinis ad praelatos, quibus detur significatio tuae voluntatis, de successu optime spero. Et sane, nisi hac ratione succurratur ecclesiae, in hoc tam populoso tractu statim in universum destituemur: nam et nunc inopia sacerdotum ubique fere admittuntur ad sacellanas et ad cantum ecclesiae Galli et alii tenuissimae vitae homines, qui sua improbitate omnia contaminant... De qua re si nos aliquo subsidio suae celsitudinis niti possimus, libenter ordinationes faceremus ad faciliorem seminarii erectionem. Juvabit nostro iudicio, si ordinetur, quod bona ecclesiastica, et decimae et similia, quae in institutione onerantur, contribuant loco quo sita sunt...”. Kenmerkend voor gans dat antwoord is het beroep op de staatsmacht zonder wiens besliste steun de bisschop geen kans op slagen ziet; het was handig van „Galli” te spreken als gevaar dat moest geweerd worden. De brief belicht meteen enigszins de ontoereikendheid van de clerus alsmede zijn armoede (quod hic multis locis pastores omnia a populo corradere debent, quae ad victum et sustentationem pertinent) en het verwijt van schraapzucht aan de clerus. Ook de toestand in de vrouwenkloosters is ver van gaaf: Reformatione hac parte moniales opus habere ac magna, etiam infinita scandala clamant.

eerste van de Nederlanden en een der allervroegste van de katholieke wereld (10). Zijn de getuigenissen nopens de stichtingsdatum vrijwel convergerend en voldoende talrijk, dan is de berichtgeving over het verloop van de stichting en eerste ontwikkeling des te schaarser. Volgens A. De Schrevel bevond het seminarie zich toen naast de kathedraal (11). Daar de inkomsten voor onderwijs bestemd krachtens het concilie van Trente aan de seminaries werden toegewezen, mag wellicht verondersteld worden dat het Ieperse seminarie onderkomen vond in de gebouwen van de „Grote School”, die tot 1559 aan het St.-Maartenskapittel behoorden, maar waar achteraf geen melding meer van gemaakt wordt (12). Indien de bisschop alleen verantwoordelijk gesteld werd door het concilie voor de oprichting van het seminarie, dan was dat niet het geval voor het tijdelijk

(10) Voor de stichtingsdatum 1565 getuigen: 1) HEI, blz. 29 (anno 1565): Praeterea Reverendissimus noster episcopus nil moratus hoc anno seminarium Iprensis episcopatus instituit juxta decretum S. concilii Tridentini, imposita taxa bonis claustralibus ad sexennale contributionem ecclesiasticorum cum amplissimo fructu et proventu. Deze notitie steunt op een oorkonde van Rythovius aangehaald door de schrijver op blz. 66 (anno 1571). 2) In een schrijven van 25 mei 1566 vraagt Rythovius aan de landvoogdes de abten van Ter Duinen en Sint-Niklaas van Veurne te dwingen tot het betalen van hun bijdrage aan het seminarie dat hij reeds meer dan een jaar gesticht had en op 15 juni 1566 ging de landvoogdes op zijn verzoek in. Willocx, o.c., blz. 253; 3) Het register *Obligaciones Seminaristarum* (BI, 87) afgesloten omstreeks 1580 bevat schuldvorderingen voor verblijf op het seminarie vanaf juli 1565 (f. 6 en f. 7), en de inleiding f.l. vermeldt: „Seminarium ecclesiae Iprensis ex ordinatione Concilii Tridentini institutum est anno XVc sexagesimo quarto ad praeparandos ministros qui ecclesiasticas funciones per totum episcopatum digne obire possint”. Het jaartal 1564 liep tot Pasen 1565. Dat is een contemporaine bron want op f. 4 v. staat een handtekening van A. Van Zeeland, receptor seminarii, 1569; 4) Ook de datum van aanstelling van provisorsen van het seminarie die we verderop bespreken wijst op 1565.

(11) B.N. XX, kol. 735.

(12) J. E. Cornillie, o.c., blz. 154-155 en E. Feys-A. Nelis, *Les cartulaires de la prévôté de Saint-Martin à Ypres*, Brugge, 1884, dl. I, blz. 164-165 en dl. III, blz. 1097. Cfr. ook n. 57.

en geestelijk beheer (13). Rythovius koos als medehelpers voor dit laatste op 28 juli 1565 de kapitteldeken Johannes Snick en de cantor Karel Hannon (14).

Het enige document dat inlichtingen verschaft over de opvatting en de studies van het Ieperse seminarie zijn de diocesane statuten van 21 mei 1577. Deze waren geïnspireerd door de statuten van het oude bisdom Terwaan, de decreten van Trente en van de eerste twee provinciale concilies van Mechelen en steunden op zestien jaar praktische ervaring in het bestuur van een diocees (15). Over het seminarie wordt gesproken in het hoofdstuk „De scholis”, cap. V en VI (16). Het hoofddoel van de seminarievorming is het bevorderen van een rotsvaste disponibiteit in dienst van God en Kerk : „ ut cum aetate ac litterarum scientia ad virtutum et gratiarum proficiant incrementa, jactaque in eis semina tandem in agro Domini fructus referant copiosos”. Daartoe werden de bepalingen van Trente over kruinschering, priesterkleed, dagelijkse mis en maandelijks biecht, bijwonen van de diensten in de kathedraal op de feestdagen aan de „ praefecti seminarii” ter uitvoering opgelegd. Het studieprogramma zelf verraadt sterk de geest van een „ apostolische” school : niet alleen ketterse of zedelijk minderwaardige schoolboeken, maar ook de klassieke heidense schrijvers en dichters „ gentilitatem aut inanes poetarum fabulas” worden afgewezen. Het leerplan ving aan met de grammatica aangevuld met zedeleer, de verklaring van

(13) B. Th. Poïan, *De seminario clericorum disquisitio historico-caonnica*, Doornik, 1874, blz. 272-309.

(14) Dat blijkt uit de uittreksels uit de kapittelakten van St. Maartens van Ieper door De Schrevel afgeschreven en bewaard tussen zijn notities in voorbereiding op zijn studie op Rythovius en thans berustend op het Bisschoppelijk archief te Brugge, BI. 13, Rythovius, 28 juli 1565 : „ Reverendissimus sibi in coadjutores ad regimen in seminario elegit Dominum Snick et Dominum Cantorem Hannon”.

(15) *Statuta*, blz. 4.

(16) *Statuta*, blz. 142-144 en CT, IX, blz. 628, 30-36.

de evangeliën van de zondagen en oefening in kerkzang. Daarop volgden dan de studie van de homilieën van de kerkvaders, de retorica, de catechismus (van Trente wellicht), de dialectica en de liturgische boeken met een verklaring van ritueel en ceremonieel vooral van de mis en de sacramenten. Een speciale vermelding krijgt de „disputatio publica” en de welsprekendheid in het algemeen. Aan praktische beroepsbekwaming en roepingsbesef wordt zeer bewust de voorkeur gegeven boven wetenschappelijke vorming. Gezien de nood-situatie van het bisdom Ieper moet deze pastorele opvatting van een seminarie bij een oud-universiteitsprofessor als Rythovius allerminst bevreemden (17). Het was reeds een opmerkelijke verbetering tegenover het bijna totale gebrek aan opleiding vroeger en ook nu bleef de universiteit de aangewezen plaats voor een meer wetenschappelijke opleiding. Menig Iepers student ging naar Leuven of — en bij voorkeur — naar Douai (18). Dat het seminarie echter evenmin louter als humaniora mag aangezien worden, ook in deze periode, zal verderop worden aangetoond (19).

(17) Cfr. n. 8 en 9.

(18) Voor Douai kunnen we moeilijk een getal opgeven. G. Cardon, o.c., blz. 479 bespreekt het probleem van de afkomst van de studenten. Tussen de daar aangegeven namen bevindt zich geen enkele van het bisdom Ieper. De lijst van de Leuvense studenten is voor de jaren 1569-1616 verloren. Voor de periode maart 1564-febr. 1569 vonden we er volgens A. Schillings, *Matricule de l'Université de Louvain*, dl. IV (*Com. Roy. Hist.*), Brussel, 1961, blz. 673-756 een vijftigtal die we met zekerheid in het bisdom Ieper kunnen thuiswijzen. Dat zijn natuurlijk niet alle priesterkandidaten, maar we konden deze niet onderscheiden. Een, Egidius Hondegem, Steinvordiensis, blz. 707, nr. 225, vonden we terug in de *Obligaciones Seminaristarum* (BI. 87) f. 11. Deze studenten kwamen vooral uit de steden: Ieper (10), Cassel (8), Veurne (6).

(19) Blijkens een beslissing van 30 okt. 1606 (*Registrum actorum*, I, BI, 88, blz. 9) blijkt dat de seminaristen soutane en hoed droegen: „Ordinarunt, ut juxta morem ante turbas servatam, omnes seminaristae qui aluntur gratis aut ex bursis dum incedunt per civitatem in toga et habeant pileum quadratum”. Men schijnt de clericale uitzet met financiële druk te willen bevorderen.

Een andere vraag is deze naar de onmiddellijke seminarieoversten: president en professoren. Over deze „praefecti” zijn we karig ingelicht. Op 2 maart 1566 benoemde Rythovius Lieven Mansoone, priester van het bisdom Doornik en licentiaat in de rechten, tot scholaster in vervanging van Marcus Heijns. Het motief van de verzaking van Heijns en van de benoeming van Mansoone was dat Trente deze digniteit met het toezicht op de scholen en het seminarie belastte (20). Of deze scholaster persoonlijk in het seminarie heeft gedeeerd, was niet te achterhalen. Zeker deed hij het maar een korte tijd want reeds op 31 oktober 1566 was hij deken van het O.L.V. kapittel te Cassel en werd hij te Ieper vervangen door Antoon Vlamynck, J.U.L. die op 26 september 1571 aartspriester werd en opgevolgd werd door Thomas Cocx die de digniteit behield tot 1584. In de hervormde kapittelstatuten van 1566 voorzag Rythovius een canonice prebende voor te behouden aan een „doctor” of „licentiatus theologiae, qui ad continuam professionem obligetur”. Deze prebende, de eerste van het „membrum Martinianum” kwam eerst in 1589 vrij door het overlijden van deken Snick en dus na het episcopaat van Rythovius (21). In een oorkonde van 16 augustus wordt kannunik Willem Van de Snisse vermeld „tanquam sepedicti seminarii pro tempore

(20) Uittreksels kapittelakten St-Maartens (BI, 13, Ryth.) 2 maart 1566: „Cum eximius vir Marcus Heeins... attendens... sibi ex ordinatione conc. trid. ratione suae scholastriae scholis et seminario superintendendi necessitatem impositam... ut eidem seminario de viro aliquo idoneo doctore aut licentiate in sacra pagina aut in iure canonico provideri commodius possit, qui per seipsum id munus expleat... nos praefatae nostrae ecclesiae necessitatibus et ejusdem seminarii utilitatibus consulere volentes...” Ultima Octobris 1566. Ant. Vlamynck J.U.L. fit scholasticus loco Liev. Mansoone decani Collegiatae Eccl. B.M.V. in Casleto resignantis. 26 Sept. 1571 Thomas Cocx U.J.L.: fit scholasticus loco A. Vlamynck qui factus est archipresbyter. Voor de lijst van scholasters te Ieper cfr. *Ypr.* VI, blz. 101-102. De opvolging Cocx-Cauwel is niet precies gedateerd.

(21) *Ypr.*, blz. 47: De qualitate et officio lectoris en blz. 109.

gubernatore" (22); hij voorziet bovendien in zijn testament een rente van 1 lb. gr. „omme te leveren in handen van den eersten schoolmeestere van het seminarium" (23). Dat testament dateert van 1577, en het is waarschijnlijk dat Johannes Cremer toen president van het seminarie was. A. De Schrevel vermeldt een brief van Richard Hall, theologieprofessor aan het Marchiennescollege te Douai, waarin deze aan Cremer, directeur van het Ieperse seminarie, zijn voldoening uitdrukt over de leerlingen die van Ieper naar Douai zijn overgekomen. Hall kwam eerst in 1576 naar Douai op uitnodiging van Allen als professor van exegese en moraal. Cremer en Hall overleden allebei in 1604. Over president Cremer konden we alleen achterhalen dat hij in 1577 „presbyter, capellaen van de cathedraele kercke" van Ieper was en van 1583 af titularis van de vijfde prebende van Veurne te Ieper (24).

Ook voor het tijdelijk beheer van het seminarie moest de bisschop zich laten helpen door een commissie van vier leden: twee kapittelkanunniken en twee leden van de clerus van de bisschopsstad. Een van elk mocht door de bisschop benoemd worden. Dat waren de „provisoren" van het seminarie, die zich lieten helpen door een „receptor" of „ontfanghere". In deze laatste hoedanigheid fungeert van 1568 af Adriaan Van Zeelandt,

(22) *Registrum III*, BI, 58 f. 33 v.

(23) *Registrum fundationum*, BI, 11, f. 60 r.

(24) B.N. XX, kol. 736; over Hall o.a. Hurter, *Nomenclator Litterarius*, dl. III, kol. 598; over Cremer: *Ypr.*, VI, blz. 120, vijfde prebende van Veurne, 1583-1604; *Registr. Fund.* BI, 11, blz. 61 r. en HEI, blz. 116: „Balduinus Rythovius, qui antea Ipris in seminario sub Joanne Crem praeside degens studuerat (geen precisering van datum mogelijk) A. Iweins, *Esquisse historique et biographique de Rythovius, premier évêque d'Ypres*, *Ann. Soc. Em. Bruges*, dl. XI, 1857-61, blz. 169-170 schrijft dat Rythovius zelf les gaf in zijn seminarie: „Poussé par le désir d'être utile à la jeunesse, il consacra à l'enseignement de la théologie les quelques heures de loisir qu'il trouvait chaque semaine après l'accomplissement de ses devoirs". Hij verwijst echter naar geen bronnen.

die tevens ontvanger van het bisdom was (25), en van 1576-77 af opgevolgd werd door kanunnik Joh. Vlamynck, voorheen deken van St.-Walburga te Veurne, die ontvanger zal blijven tot aan de schorsing van het seminarie omstreeks 1580 (26). Tot de provisors behoorden vermoedelijk de penitencier Johannes Gheeraerts en de aartspriester Nicasius Grijsel die op 28 juli 1565 respectievelijk door de bisschop en door het kapittel werden aangesteld om de „taxa” voor het seminarie vast te stellen (27). Wellicht mag ook de titel „gubernator” die, zoals vermeld, in 1568 aan W. Van de Smisse, pastoor van St.-Niklaas te Ieper werd toegekend, als provisor begrepen worden. In 1572 ten slotte wordt Thomas Cocx, scholaster van Ieper, vermeld als „provisor sive rector seminarii” (28). De terminologie is dus vrij onvast en de lijst zeker onvol-

(25) *Obligat. Sem.*, BI. 87, f. 3: Ego johannes Vierendeelius filius Johannis ex Hazebrouck presbyter fateor recepissem a Seminario Iprensi per manus Adriani van Zeelandt ejusdem Seminarii receptorem summan centum quatuordecim librarum sex solidorum et sex denariorum tur. In subsidium studii mei in universitate duacensi anno 1568 et 1569. Deze Vierendeel werd later professor te Douai. Niet te verwarren met de gelijknamige pastoor van Herzele die in 1570 door de Geuzen vermoord werd (A. De Schrevel, *Les Gloires de la Flandre maritime et de la Flandre Gallicante au XVIe siècle*, Rijsel, 1904, blz. 42). Zie ook *Ypr.* VI, blz. 119.

(26) *Oblig. Sem.*, BI. 87, f. 55 en 60. Deze laatste spreekt over student Petrus Dickele van Geluwe die van 20 april 1572 in het Seminarie van Ieper was tot 20 april 1574 en vervolgens naar Douai ging studeren. We weten niet precies wanneer Vlamynck vervangen werd, maar in 1584 was er zeker een andere. We geven 1580 omdat we menen dat het seminarie ten laatste dan geschorst werd. Zie ook *Ypr.* VI, blz. 114 en 120. Hij was oud-deken van het St.-Walburga kapittel van Veurne en werd in 1583 pastoor van St. Jan. Misschien hield eerst dan zijn receptoraat op.

(27) BI. 13, Rythovius, uittreksel kapittelakten: 28 juli 1565 „Et idem Rev. designavit D. Poenitentiarium et capitulum designavit D. Archipresbyterum ad taxandum praelatos et alios, quid conferre debeant in sustentationem seminarii. Et Dni conferent annue in sustentationem ejusdem seminarii X l. gr. partim super fabrica et partim ex capitulo”. *Ypr.* VI, blz. 99. Nicasius Grysel en blz. 100 Joannes Gerardi.

(28) Cfr. n. 22 en *Ypr.* VI, blz. 115 en HEI, blz. 68.

ledig alhoewel in 1570 ook de dekens van de twee Ieperse priesterconfraterniteiten, dus de vertegenwoordigers van de stadsclerus, als provisorsen optreden (29).

De voornaamste zorg voor de bisschop en het provisorienbureau was ongetwijfeld de dotatie van het seminarie. Het was immers de uitdrukkelijke bedoeling van Trente door het seminarie mogelijk te maken dat onbemiddelde kandidaten behoorlijk tot het priesterschap zouden kunnen opgeleid worden. Men moest dus de nodige inkomsten samenbrengen om in de onderhoudskosten van deze seminaristen te voorzien. Het concilie had de bisschoppen dan ook de nodige machtigingen verleend om daarin te slagen. Wezenlijk kwam dat neer op het toewijzen van de reeds bestaande onderwijstoelegingen en voorrechten aan het seminarie, de mogelijkheid om „beneficia simplicia” te incorporeren en het recht om een taks te heffen op de inkomsten van kerkelijke digniteiten en instellingen (alleen de bedelorden waren vrijgesteld) (30).

Te Ieper schijnen geen bestaande inkomsten voor het onderwijs aan het seminarie ten goede te zijn gekomen, tenzij misschien de gebouwen van de kapittelschool. Bij beslissing, op 16 november 1570 samen met de dekens van de Ieperse priestergilden als provisorsen van het seminarie getroffen, incorporeerde Rythovius het personaat van Hondelghem voor de twee derden van de inkomsten ten bate van het seminarie (31). Op 15 okto-

(29) *Registrum III*, BI, 58, f. 63 v. : „Die mensis novembris decima sexta anni XVc septuagesimi Reverensissimus Dominus Episcopus Iprensis convocatis ad se Dominis Decanis confraternitatum Iprensis civitatis in causa seminarii provisoribus electis...”. Het blijft ook onder de volgende bisschoppen normaal dat deze dekens provisorsen zijn.

(30) B.-TH. Poüan, *o.c.*, blz. 165-185.

(31) Cfr. n. 29 en BI, 101, oork. 1572-1581. Blijkens deze oorkonde zou de beslissing op 4 juli 1572 zijn getroffen en pas op 31 juli 1581 aan Jacob Boussemare, toenmalig bezitter van het personaat en in dienst van de hertogin van Parma, zijn meegegeeld. Op zijn verzoek krijgt hij voorlopig nog een tweede derde

ber 1565 werd door het St.-Maartenskapittel beslist de vrijstelling van accijnsen voor de seminaristen bij het stadsbestuur te bepleiten (32). Een oorkonde van 1568 maakt melding van een bedrag van 480 lb. tur. op de inkomsten van de bisschoppelijke rechtbank aan het seminarie door de bisschop toegewezen alsmede van een jaarlijkse rente van 30 lb. tur. op de goederen van Hendrik Tybault te Zandvoorde bij Ieper (33). De voornaamste bronnen van inkomsten schijnen echter de taksen en de beursstichtingen geweest te zijn. De invordering van de seminarietaks kende een bewogen verloop. Reeds op zijn eerste synode had Rythovius polshoogte genomen (34). De eerste reacties waren bemoedigend, maar het uitblijven van de afkondiging van de Trentse conciliedecreten had de spontane geestdrift al ras bekoeld. Toch had Rythovius doorgedreven en van 1565 af werden de kerkelijke instellingen voor een periode van zes jaar getakseerd tegen de elfde penning van de belasting die ze in 1542 en 1543 aan de keizer betaald hadden. De betaling van deze bijdrage die „cum amplissimo fructu et proventu” ingebracht werd, geschiedde niet zonder moeilijkheden (35). Som-

toegewezen omdat: deductis duabus partibus sui personatus ex restante tertia non posset honeste pro suo statu in universitate aliqua et studio generali (prout dicebat se intendere) sese sustentare. De opbrengst zal dus niet heel groot geweest zijn. Terloops zij er hier op gewezen dat in de *Notitiae quaedam*, BI, 100 op blz. 7 een oorkonde vermeld wordt van 1 dec. 1570 waarbij de inkomsten van de proostprebende van St-Pieters te Cassel tijdens de vacatuur naar het seminarie gingen; volgens BI, 11 b, blz. 76 kwam daar niets van terecht.

(32) BI, 13, Rythovius, uittreksel kapittelakten: Domini ordinarunt ut capitulum prosequatur immunitatem accisiae pro juvenibus habitantibus in seminario, expensis tamen seminarii.

(33) *Registrum III*, BI, 13, f. 32 v.-33 v. Nog vermeld in de *Notitiae quaedam rerum seminarii* (omstreeks 1640), BI, 100, blz. 14.

(34) Cfr. n. 8 en 9.

(35) Voor gans deze geschiedenis is de voornaamste bron HEI, blz. 30 en blz. 65-69. Tenzij wij andere bronnen aanduiden, komen onze gegevens daaruit.

mige kloosters en kerken hadden schade geleden tijdens de beeldenstorm van 1566. Er waren ook andere motieven van weigering. Aldus antwoordde Rythovius op 9 mei 1568 aan de abt van de Duinen, wiens klooster bezittingen in verscheidene bisdommen had en die daarom een meervoudige bijdrage vreesde en intussen zijn betaling aan Ieper had uitgesteld, dat zijn vrees ongegrond was. Mocht het geval zich toch voordoen dan zou zijn bijdrage voor Ieper tot de goederen in dat bisdom gelegen beperkt blijven (36). Het eerste provinciaal concilie van Mechelen, dat Rythovius als oudste bisschop van de provincie in 1570 voorzat, had op het stuk van steun aan de seminaries, zelfs niet alle beslissingen van Trente overgenomen (37). Dat belette echter Rythovius niet in het vooruitzicht van de synode die hij ter uitvoering van de besluiten van het provinciaal concilie voor dinsdag 29 mei 1571 in zijn seminarie zou bijeenroepen, op 27 april 1571 aan alle betrokken personen een schrijven te richten in verband met de seminarietaks. De reden van dat schrijven was dat hij naar middelen moest uitzien om zijn seminaristen te onderhouden „daar de abten en prelaten zich aan deze bijdrage onttrokken hadden”. In dat schrijven liet hij weten dat al degene die bij deze bijdrage betrokken waren hem vóór zaterdag 26 mei hun bezwaren tegen de vroegere procedure of tegenvoorstellen zouden indienen. Blijkens een verordening van 31 mei 1571 kwam men op de synode tot volgende regeling: de uitgestrektheid van het bisdom en de priesterschaarste ver-

(36) Cfr. n. 10, 2 en *Registrum* III, BI, 58, f. 17 r. en v. Daar wordt gesproken over gubernatorem seu receptorem seminarii en anderzijds van deputati. Voor de deputati cfr. n. 27. Daar in 1568 Van de Smisse als gubernator en Van Zeelandt als receptor worden aangegeven (cfr. n. 22 en 25) menen we niet dat deze titels gelijkwaardig zijn, tenzij in dat jaar een wisseling van titularissen zou gebeurd zijn.

(37) J. Laenen, *Geschiedenis van het Mechelsch Seminarie*, Mechelen, 1930, blz. 17.

eisten dat de gemeenschappelijke inbreng gedurende twaalf jaar een jaarlijks budget van 1800 gulden kon spijzen. Dat bedrag was nodig voor onderricht, onderhoud en uitrusting van veertig leerlingen en het daarbij horend opvoedend en dienstpersoneel. Daartoe zouden ze gedurende de eerste termijn van vier jaar de elfde, in de tweede de vijftiende en in de derde de twintigste penning betalen van de belastingen die in 1542 en 1543 ten bate van de keizer waren geheven op hun globale inkomsten. Telkenjare zal daags na de synode de boekhouding worden voorgelegd; is er overschot, dan zullen na elke termijn de bijdragen gereduceerd worden of de gelden tot het aankopen van onroerende goederen ten nutte van het seminarie worden besteed. Deze regeling werd door de belastingsplichtigen met weinig spoed ingevolg'd. Daarom deed Rythovius beroep op de tussenkomst van Filips II die aan de Raad van Vlaanderen opdracht gaf de onwilligen gerechtelijk te vervolgen. Over het resultaat van dat koninklijk bevel weten we al even weinig als de kroniekschrijver van Eversam die verhaalt dat sommige prelaten werden gedagvaard maar niet weet of ze in gerechte verschenen en hun verplichtingen nakwamen. Deze regeling van de bijdragen werd in de statuten van 21 mei 1577 bekrachtigd (38). De troebelen en de Calvinistische overheersing zullen van dan af waarschijnlijk de feitelijke betaling hebben geremd en weldra onderbroken.

Naast de gemeenschappelijke taksen waren er ook beurstichtingen om in het onderhoud van sommige seminaristen te voorzien. Reeds tijdens het episcopaat van Rythovius zijn er enkele na te wijzen. De oudste

(38) *Statuta*, blz. 144: De sumptibus ad Seminarium hujus conservationem necessariis, in synodo nostra anni M.D. LXXII cum deputatis juxta dispositionem Concilii Tridentini ordinationem provisionalem emisimus, quam hic pro inserta haberi volumus et illam etiam praesenti Statuto confirmamus. Het verschil in jaartal tussen HEI en Stat. kunnen we niet verklaren.

beurzen zijn deze van de kanunniken Gheeraerts en Hannon, die allebei in 1573 overleden en respectievelijk een beurs van 18 lb. tur. en 24 lb. tur. 's jaars stichtten (39). De kostprijs voor een seminarist bedroeg toen, zoals verder zal worden aangetoond, 36 lb. tur. of 6 lb. Vl. De eerste was bestemd voor een arme student, de andere voor een koorknaap van Sint-Maartens. Bij testament van 26 augustus 1577 schonk W. Van de Smisse een beurs van 6 lb. Vl. „omme daermede te fonderen een burse omme eenen jonghen te onderhouden in het seminarium deser stede, van welcke zes ponden de vijfve werden tot thehouf van den tafelcost, ende het resterende pont voor boucken, cleederen ende andere nootzaeckelicheden” (40). Even vóór Rythovius, stierven zijn secretaris G. Steensel (+ 28 sept. 1583) en zijn ontvanger A. Van Zeelandt (+ 20 sept. 1583) en bestemden elk een beurs van 6 lb. Vl. voor het seminarie (41). Meestal werd bij deze beurzen ook aangeduid wie ze moest toekennen en naar welke studenten de voorkeur moest gaan. Vaak waren het familieleden of stadsgenoten die aldus bevoorrecht werden. De belangrijkste bijdrage kwam echter van Rythovius zelf. Zijn testament, opgemaakt in oktober 1576, werd achteraf door drie codicillen van 1578 (Gent), 1582 en tenslotte van 17 september 1583 (Veurne) gewijzigd en gepreciseerd (42).

(39) BI, 11 a, f. 28 v. en 11 b, blz. 54 en Hannon, BI, 11 a, f. 20 v. en 11 b., blz. 39. Cfr. ook BI, 100 rek. 1614, f. 2 v.

(40) Cfr. n. 23 en BI, 100 f. 2 r.; 11 a f. 20 r en 11 b, blz. 37.

(41) BI, 98: twee uittreksels van omstreeks 1600 uit een *Registrum actorum capituli* van 6 en 26 oct. 1583; BI, 100 *Notitiae*, blz. 30; BI, 11 a, blz. 21 v., 22 v. en 23 r. en 11 b, blz. 43 en 44. Cfr. ook *Ypr.* VI, 119, 117, 110.

(42) Het testament van Rythovius werd gedeeltelijk uitgegeven door A. Iweins, o.c., blz. 251. Een analyse van de schenkingen ten voordele van het seminarie en hun latere bestemming in BI, 11 a, f. 2-9 en 11 b, blz. 1-15. Het volledige testament is te vinden in *Registrum fundationum*, BI, 11 f. 1-9 en BI, 13, Rythovius: testament en dossier seminarie-Jezuïeten.

De beschikking van Rythovius komt hierop neer dat hij alles wat na de uitvoering van de andere testamentaire bepalingen overblijft, aan het seminarie schenkt om er zoveel mogelijk studentenbeurzen mee te stichten (43). Mocht het seminarie verdwijnen dan moesten de beurzen dienen voor Ieperse studenten te Leuven of te Douai. Het moeten volle beurzen zijn volgens de kosten van de tijd, waarvan sommige aan zijn familieleden worden voorbehouden en de andere bij voorrang aan diocesanen moeten worden toegekend. Deze laatste moeten beloven zich aan de reglementeringen van het seminarie te onderwerpen en de ontvangen gelden, wanneer het hun later mogelijk wordt, terug te schenken en in de dienst van het bisdom Ieper te blijven. Tijdens zijn gevangenschap te Gent veranderde hij een eerste maal zijn testament: zijn familieleden die onder de tijdsomstandigheden zware materiële schade hadden geleden, werden milder bedacht en de uitgaven voor zijn begrafenis fel besnoeid (44). De meest betekenisvolle wijziging in 1582 en 1583 is het legaat dat voorzien wordt voor de Jezuiten. Vermoedelijk na zijn bevrijding uit de gevangenis op 15 augustus 1581 zal hij van Aire uit, waar hij zich bij zijn kapittel gevoegd had, onderhandelingen met de Jezuiten hebben aangeknoopt tot het bekomen van een residentie en college te Ieper. Om zijn voorstel kracht bij te zetten legateerde hij een som van 1000 Rijnse gulden om de stichting te helpen financieren (45). In brieven gericht aan de provinciaal Delange en de generaal Aquaviva belooft

(43) A. Iweins, *o.c.*, blz. 252: Quod reliquum est conflabitur in unam massam ad fundandum subsidia studiosorum vel bursas pro seminario Iprensi, si tamen hoc in bona disciplina ad studia pietatis et ad praeparandum idoneos ministros ecclesiae legitime observetur. (Cfr. ook BI, 11 f. 3 v.).

(44) ID., blz. 256.

(45) BI, 11 f. 5 r: ad ferendum sumptos necessarios ad sollicitationem erectionis collegii patrum de societate Jesu in civitate Iprensi, quae sollicitatio nunc inchoata est.

hij de incorporatie van de vrouwenabdij Merkem en van het prioraat Nieppe. Hij wist ook de steun van Filips II voor dit project te bekomen (46). De onderhandelingen moeten echter op geldelijke moeilijkheden zijn gestrand en precies daarom verdubbelde hij zijn legaat in zijn testament van 1583 en waarborgde het met een jaarrente van 20 lb. Vl. voor het geval de incorporatie niet kon doorgaan of beneden de voorziene opbrengst bleef (47). Rythovius wilde dus beslist deze Jezuitenstichting bewerken. Hij zag daarin het meest probaat middel om het godsdienstig herstel van het bisdom te waarborgen en misschien klinkt in de schenkingsvoorwaarde aan het seminarie „si restituator et floreat” een zekere twijfel door (48). Alhoewel de verschillende wijzigingen financieel het seminarie niet ten goede kwamen, toch bleef Rythovius samen met zijn opvolger Simons de grootste weldoener van het seminarie. Een lijst van „bursarii” uit 1608 geeft 13 beurzen voor de stichting van Rythovius (49). De aankomst van de Jezuiten te Ieper zou echter pas onder bisschop Simons gebeuren.

Een laatste bron van inkomsten was natuurlijk het pensioengeld dat de seminaristen betaalden. Het is

(46) A. Poncelet, *Histoire de la Compagnie de Jésus dans les anciens Pays-Bas*, Brussel, 1927, dl. I, blz. 367-372 en BI, 13, Rythovius: dossier sem-Jez.

(47) BI, 11 f. 7 v: Sed redditum viginti librarum emptum super capitulum aut potius bona Dominorum Morinensium adjici volo patrum societatis foundationi, nisi illa bis mille renensium conficiatur duabus portionibus illi assignatis in supplicatione mittenda ad urbem (= Rome). Deze toestemming van Rome werd gegeven op 25 mei 1584 (Poncelet, o.c., blz. 369).

(48) BI, 11 f. 6 r: in seminario Iprensi, si restitutor et floreat; 6 v: In primis cum in hac miserabili ruina quaerenda sint omnia media quae ad restitutionem catholicae religionis opportuna esse possint... prae ceteris efficacius remedium videretur si in civitate Iprensi erigeretur collegium venerandae Societatis Jesu.

(49) BI, 98, *Bursarii Rev. Dni Martini in anno 1608* en BI, 9, blz. 149-167.

(50) BI, 87.

echter vrij moeilijk uit te maken in welke mate deze in staat waren zelf voor hun onderhoudskosten bij te dragen. Het enige daarover bewaarde document, de „obligationes seminaristarum”, laat slechts een benaderende schatting toe (50). Immers daarin worden de schuldvorderingen genoteerd van het seminarie tegenover de leerlingen die in feite een toelage kregen. Over de andere verneemt men er niets. De inleiding evenwel, waarbij de verplichting om de ontvangen gelden later terug te schenken wordt toegelicht, schijnt er op te wijzen dat deze toelage zeer algemeen doch zeer verschillend was. De kostprijs werd toen berekend op 6 lb. Vl. per jaar. Al wat minder betaald werd, werd als terugvorderbare toelage aangerekend (51). De uitgekeerde subsidies betreffen hoofdzakelijk kost en inwoon.

(51) *Ibidem*, f. 1 r. en v.: Cumque tenuitati eorum qui in eo recipiuntur et instituuntur subveniatur, et vel ex parte vel ex toto alantur liberali contributione praelatorum et opulentioris cleri, equum est piis desideriis praelatorum satisfacere curent. Et accepti beneficii memores etiam erga alios in posterum benefici esse studeant praesertim quorum facultates vel ex successione hereditaria aut alio honesto vitae genere acquisitae id patiuntur.

Proinde obligabunt se quotquot in seminarium recipientur ut minimum ad refusionem ejus summae quae gratiose fuit eis relaxata quotannis a constituto precio mensarum. Hoc autem precium est sex librarum flandrensium. Quod infra hanc summam solvitur gratiae deputatur sic tamen ut refusioni maneat obnoxium si quando per facultates commode refundere liceat. Si quis ante mortem non commode restituere potuit, licebit ei per dispositionem testamentariam praestare quod delatum fuit.

Cumque non sit omnium eadem conditio nec parem gratiam recipiant omnes, singuli in exitu suo singulari et proprii manus subscriptione agnoscant eam summam quae sibi gratiose condomata fuit cum specificatione temporis quo in seminario instituti sunt. Et ad summae ejus refusionem ad formam praedictam obligabuntur. Pauperes, hoc est quorum facultates non patiuntur refusionem, obligatione liberamus. Sed meminerit quod moriturus interdum commode refundere potest quod victurus nondum poterat commode. Si quis moriatur dum in seminario habitat, obligatione non tenetur etiamsi forte aliqua bona apud ipsum reperiantur, quia praesumitur non alii dare cui gratia aliqua fit nisi forte ipsi accrescerent aliqua bona quae tempore admissionis non habebat.

Enkele krijgen ook andere steun (52). De verleende hulp varieert natuurlijk met de zeer wisselende verblijfstermijn, maar het is overduidelijk dat sommige volledig op kosten van het seminarie leefden en anderen slechts gedeeltelijk. Andere verplichtingen, als deze van later in het bisdom Ieper werkzaam te zijn, werden soms uitdrukkelijk geformuleerd (53).

Ten slotte kan de vraag gesteld worden in hoever het seminarie-initiatief van Rythovius geslaagd is. Een eerste vaststelling is dat het seminarieonderwijs ook voor niet-inwonende leerlingen en zelfs voor kloosterlingen toegankelijk was (54). In zijn synodale verordening van 31 mei 1571 verklaarde Rythovius dat het seminarie moest in staat zijn een veertigtal leerlingen

(52) *Ibid.*, f. 53 r. : Ego Antonius Hugodt civis ex Merris fateor me debere Seminario Iprensi summan undecim florenorum et duorum stuf. idque quia receptor Mr Johannes Vlaminck mihi procuravit et tradidit novum mantellum et certas ulnas suffulturae pro conficiendo palyo.

Sommige seminaristen werkten ook voor hun kost: f. 23 Joannes Vechsteen ...nam alia quae ab eodem seminario gratiose percepi condonantur mihi intergre intuitu diligentis servitii seminario a me praestandi; f. 50 N. de Vos: sed quia seminario inservivi facta est mihi gratia; f. 32 Carolus de Coninck... id faciam sicut communiter alii se obligant alumni seminarii, nullo respectu habito ad onus panem coquendi quia de eo onere me contentum affirmo tum quia quandoque dona accipio tum quia mensa pluris valet quam sex libr. gross. ad quas seminaristae se obligant.

(53) *Ibid.* f. 11, 40, 56.

(54) G. De Meestere, *Chronicon Evershamense*, Brugge, 1852. blz. 35: 1568 (praepositus) curavit suos novitios mitti et institui in seminarium recens institutum Ipris; HEI, blz. 118 (Episcopus habuit) duos cubicularios inter quos ego eram minus principalis, quia simul scholas visitabam in seminario a se erecto; BI, 11, f. 60 r. testament Van de Smisse: Item noch een pont gr. tjers legatere ick omme te leveren in handen vanden eersten schoolmeestere van het seminarium omme het tselve te distribuieren in pampier ende boucken voor de schamele kynderen der stede van Ypre het zelve seminarium frequenterende ende van buuten ter schole commende wel verstaen dat indien het seminarium falgierde zullen de voornoemde collateurs dat pont gr. ten fijne alsovoeren moghen applicuieren eenighe andere particuliere schole.

te onderhouden (55). In de „obligationes seminaristarum” worden slechts een zestigtal schuldbrieven, over een periode van 15 jaar verspreid, bewaard. Er zijn aanduidingen dat de lijst niet exhaustief is (56), maar veel meer studenten zullen er te Ieper wel niet geweest zijn. Chronologisch gegroepeerd geeft dat volgend beeld : tussen 1565-1569, 22; tussen 1570-1574, 33 (+ 16 die tevens tot de eerste categorie behoren, maar ook na 1569 op het seminarie verbleven); tussen 1575-1578, 5 (+ 19 die tevens tot de groep 1570-1574 behoren). Van 1576 af is in verband met de politieke en godsdienstige troebelen een gevoelige vermindering waar te nemen en waarschijnlijk werd het seminarie in 1578-79 gesloten (57). Bij de interpretatie van deze cijfers moet niet alleen met de aard van het document, maar ook met de duur van de studies rekening worden gehouden. Deze

(55) HEI, blz. 67.

(56) BI, 13 Rythovius : *Status receptorum et expositorum 1609* : aartsdiaken Van Houcke kreeg de opdracht : de cogendis ad solutinem via juris vel etiam concordiae iis omnibus qui seminario Iprensi ratione victus ante turbas novissimas hujus patriae aliquid debebant. Van de elf die toen hun achterstel betaalden, worden er zes aangetroffen in het register *obligationes seminaristarum*. Hun schuldbrief is er doorstreept of half gescheurd. Doch vijf, waaronder de toekomstige bisschop van Ieper, J. de Visschere, zijn nieuw. Deze de Visschere werd geboren te St. Winnoksbergen op 1 jan. 1561 en studeerde zeker theologie o.a. te Douai in het Séminaire du Roi. Reeds in 1585 (op 24 j.) was hij pastoor en deken van de christenheid te Diksmuide, zodat hij nog wel ten tijde van Rythovius met zijn seminarie zal begonnen zijn. Cfr. A. De Schrevel, *Les Gloires*, blz. 178; BI, 9, blz. 22, a° 1611 waar C. Van Houcke hem „quondam alumnus seminarii Iprensis” noemt.

(57) Over het Calvinistisch bestuur te Ieper cfr. o.a. A. De Schrevel, *Le protestantisme à Ypres et dans les environs de 1578 à 1584*, Leuven, 1913. Dat bestuur duurde van 28 juli 1578 tot 7 april 1584. Deze auteur schrijft blz. 9 : en conséquence ceux d'Ypres prient le magistrat de leur céder le séminaire et le cloître de St-Martin, aux fins d'y établir des écoles latine, française et autres, avec des habitations pour les maîtres (1579). De meest recente schuldbrief uit de *obligationes* is deze van Jacob Colen en dateert van 31 augustus 1580. Hij studeerde echter ook te St. Omaars en te Douai. De vorige akte is van 18 augustus 1578. De tekst van het protestants verzoek wijst op de nabijheid van kapittelgebouwen en seminarie. Cfr. ook blz. 65-69.

varieert van vijf tot een half jaar en het is onmogelijk er een vaste aanvangs- of einddatum van het schooljaar uit af te leiden (58). Datzelfde document bewijst tevens dat zeker niet alleen humaniorastudenten op het seminarie verbleven tenzij mensen die tijdens hun seminarie-tijd reeds diaken waren nog dergelijke studies deden (59). Vermoedelijk werd er drie jaar middelbaar en een zekere periode theologische of pastoraal onderwijs gegeven (60). Daarenboven moet men er rekening mee houden dat ook te Leuven en te Douai studenten waren (61). De seminaristen die geholpen werden kwamen

(58) BI, 87, f. 13 en f. 16.

(59) BI, 87, f. 27 : Ego Nicolaus Capmakere neoclesianus custos in Vijscaet diaconus, admissus a Reverendissimo in seminarium en f. 63 Daniel de Hane die op het seminarie verbleef van 12 juni 1574 tot 1 mei 1578 en intussen reeds subdiaken was zoals blijkt uit *Registrum tertium*, BI, 58, f. 123 r. : Dominus Daniel de Haene, subdyaconus, alumnus seminarii Iprensis per dominum Antonium Vlaminck vicarium generalem dimissus est ad sacros ordines dyaconatus et presbyteratus 4a martii 1578. Cfr. ook BI, 87 f. 11.

(60) Later gaf men zeker drie jaar theologie. Het testament van de Smisse schijnt op een cyclus van drie jaar in het seminarie van Ieper te wijzen, maar was het ook theologie? BI, 11, f. 60 : ende zal den jonghen dese burse bezittende de zelve moghen ghebruycken hier typre in seminario drie jaeren ende daernaer noch drie jaeren in eenighe fameuze universiteyt te weten Loven ofte Douay.

Een gelijkaardige regeling is aan te treffen in het testament van deken J. Snick, dat dateert van 1586 doch waarvan het project ouder is. BI, 11, f. 39 v.-40 r. : Alvooren dat zij dies jaerlicx gheven zullen de somme van 36 ponden van 40 gr., thulpe van een kyndt, dat ghehouden ende ghealimenteert werdt inde seminarie-schole deser stede, ofte dat de zelve schole zal frequenteren indient daervooren inde zelve schole niet en mochte woenen noch onderhouden zijn... het moet bij voorkeur een familielid, een „afghaenden corael” (een wiens stem aan 't veranderen is) of eenich ander schamel kyndt ...dies sal moghen gauderen ende ghebruycken tot drie zoo vier jaeren toe wonende ofte ghaende in de voorseide seminarieschole zoo voorseid es, ende daernaer noch ander drie, viere ofte meer jaeren in d'universiteyt van Lueven ofte Douay indien hij dat meriteert.

(61) Cfr. n. 60 en 18 en HEI, blz. 118 : (Rythovius) vir erat solitarius, nepotibus suis rigidus, plerumque omnes destinavit Duacum ad collegium Marchianense. Cfr. ook BI, 87, o.a. ff. 3, 55, 60, 61, 65 v. en n. 56.

slechts bij uitzondering uit andere bisdommen : zo was er één van Luik, Mechelen, Middelburg en Kamerijk (62). Alle streken van het bisdom Ieper zijn vertegenwoordigd, waaronder minstens een tiental Ieperlingen.

Veel meer dan deze gegevens leveren de voorhanden zijnde bronnen over het Ieperse seminarie ten tijde van Rythovius niet. Aan deze bisschop komt onbetwistbaar de eer toe zijn nieuw bisdom zonder talmen met een seminarie te hebben uitgerust. Hij had het belang van het seminariedecreet dat hij mede had goedgekeurd begrepen en het met beperkt succes gerealiseerd. De politieke en godsdienstige situatie was tijdens zijn episcopaat van die aard en deze priesteropleiding zo nieuw dat nauwelijks meer kon verwacht worden. Enigermate werd achterhaald hoe hij de materiële problemen aanpakte. Het veel belangrijker vraagstuk van het vinden van bevoegde professoren en van het scheppen van een vormingsapparaat met studieprogramma, geestelijke en pastorele vorming, enz. werd nauwelijks gesteld. Dit wegens het ontbreken van gegevens over deze pionierstijd, waar men over geen ervaring noch traditie beschikte voor een instelling die toch ook niet slechts krachtens een conciliedecreet leefbaar en efficiënt kon werken (63).

2. *Het seminarie van Simons tot de Hennin* (1584-1626)

I. *Bisschop Simons.*

Het episcopaat van de Tieltenaar Simons (1584-1605) valt, zoals zijn voornaamste biograaf De Schrevel terecht laat opmerken, binnen een van de meest onrustige tijden die het bisdom Ieper doormaakte : de

(62) BI, 87, ff. 29, 40, 48, 65.

(63) Cfr. in dit verband het artikel over de situatie na de Franse revolutie van J. Leflon, *Les Grands Séminaires de France au XIXe siècle*, in *Etudes*, nov. 1963, blz. 174-186. H. Jedin, *Domschule und Kolleg*, in *Trierer Theol. Zeitschr.*, 1958, blz. 210-223.

periode van het herstel van het Spaans bewind door Farnese en de weerstand onder leiding van Prins Maurits (1). De nabijheid van Oostende, dat slechts op 20 september 1604 kapituleerde, betrok het bisdom Ieper dat zich uitstreckte tot Nieuwpoort, waar de Spanjaarden nog in 1600 de nederlaag leden, in de krijgsverrichtingen. Ook de godsdienstige situatie was alles behalve schitterend. Op 22 maart 1585 schreef de provinciaal van de Jezuiten aan zijn generaal Aquaviva dat de nood te Ieper niet minder groot was dan te Geneve en te La Rochelle; het enige verschil was dat een katholieke prins er het bewind voerde zodat men tenminste moest veinzen katholiek te zijn (2). Simons, oud-leerling van Bogardenschool te Brugge, had een goede leerschool doorgemaakt om zich als bisschop met bevoegdheid met het seminarie in te laten (3). Te Leuven had hij reeds als student zorg te dragen voor de jongere medestudenten van zijn Brugse school en hij onderwees er de theologie bij de Celestijnen te Heverlee. Vervolgens had hij te Gent met zijn oud-professor, bisschop C. Jansenius, samengewerkt om daar een seminarie op te richten. Hij was het die bij de opening op 25 november 1569 het gelegenheidssermoen uitsprak. Hij maakte het eerste provinciaal concilie van Mechelen (1570) en de diocesane synode van Gent in 1571 mee. Als aartspriester van Gent onderhield hij de pastoors der stad regelmatig over hun ambtsplichten (4) en

(1) Ook voor Simons is de studie van A. De Schrevel, *Simons*, B.N., XXII, kol. 597-619, nog onovertroffen. Hij schrijft kol. 605: En effet l'épiscopat de Simons coïncide avec la triste période que la West-Flandre eut à traverser depuis la reddition d'Anvers (17.8.1585) jusqu'à la reprise d'Ostende (20.9.1604). Cfr. L. Van der Essen, *Politieke geschiedenis van het Zuiden* (1585-1609), in *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, Dl. V, blz. 245-282; Cfr. ook n. 40.

(2) E. Poncelet, *o.c.*, blz. 368.

(3) B.N. XXII, kol. 597-604.

(4) J. David, *Petri Simonis Tiletani episcopi Yprensensis De Veritate libri Sex et reliqua ejus, quae supersunt multae eruditionis et pietatis opera*, Antwerpen, 1609, blz. 509-533 en 557-560.

preekte telkenjare de passie in de kapel van het seminarie. Tijdens het Calvinistisch bestuur was hij naar Douai gevlucht, waar hij zijn vriend Jan David, onder-tussen pastoor van St.-Maartens te Kortrijk geworden, terugvond (5). Na de bevrijding van Kortrijk in 1580 nam hij samen met David de pastorele zorg van de St.-Maartensparochie op zich. Toen David in 1581 binnentrad bij de Jezuiten die hij te Douai had leren kennen, droeg hij deze last alleen tot zijn benoeming te Ieper op 3 september 1584. Hij kende dus uit persoonlijke ervaring de eisen van priesteropleiding en priesterwerk. In zijn nieuw bisdom was veel verwoest, was veel verwarring en moest dus veel hersteld, geordend en geregeld worden. Het religieuze stadsbeeld van Ieper werd gewijzigd: door de vestiging van oude kloosters binnen de stad, omwille van de veiligheid, en de stichting van nieuwe, werden Ieper, en in mindere mate ook de andere steden, kloostersteden. Een van zijn grote bekommernissen is het onderwijs geweest, dat hij als zielzorg ten zeerste waardeerde. Aldus kwamen met zijn steun het pensionaat van de Roesbrugge-dames (6), het armenseminarie van St.-Winoksbergen en de Jezuiten-colleges (7) aldaar en te Ieper tot stand.

Zoals hoger gezegd, waren reeds onder Rythovius de onderhandelingen voor het oprichten van een college te Ieper begonnen. Zijn bedoeling daarbij was de predikatie en het onderwijs. Eerst met Simons werd het plan gerealiseerd. Het verloop van deze stichting en haar

(5) Over David, cfr. F. Snellaert, *J. David*, B.N., IV, kol. 721-732; over Douai als toevluchtsoord van Vlaamse vluchtelingen in die tijd en speciaal over de betrekkingen Simons, David en anderen: A. Viaene, *Vlaamse Vluchtelingen te Douai, Handelingen Soc. d'Em. te Brugge*, 1956, blz. 13-18 en 36-37; Cfr. ook HEI, blz. 136-141.

(6) B.N., XXII, kol. 610.

(7) Ch. De Croocq, *Histoire du collège de Bergues-Saint-Winnoc (1600-1923)*, *Annales du Comité Flamand de France*, Dl. 33, 1922 en E. Poncelet, o.c., blz. 508, n. 1.

eerste geschiedenis werden reeds door E. Poncelet beschreven (8). Hier dient alleen aangestipt wat voor het seminarie belangrijk is. In de loop van het jaar 1584 kwamen de eerste paters „velut exploratores” toe (9). Ze vonden onderkomen bij Adriaan Bellechiere, pastoor van St.-Maartens te Ieper en wellicht familielid van de eerste president van het nieuwe seminarie, Jacob Bellechiere; vervolgens bij A. de Hennin, pastoor van St.-Niklaaskerk en provisor van het seminarie en tennslotte in het refugium van Merkem in de Diksmuidestraat (10). A. de Hennin was oud-student van het Jezuietencollege d'Anchin te Douai en behaalde in deze stad het licentiaat in de theologie op 15 mei 1584, en was nog door Rythovius te Ieper benoemd (6 okt. 1583). Te Douai had hij ook Simons leren kennen (11). Reeds op 15 februari 1585 werd door de provinciaal Manare op het bisschoppelijk paleis met de bisschop en de stadsmagistraat onderhandeld over het vinden van lokalen voor een college en van voorlopige inkomsten voor de paters, daar Merkem en Nieppe nog niet beschikbaar waren (12). Het stadsbestuur schonk 2000 gulden en de testamentuitvoerders van Rythovius schonken met

(8) E. Poncelet, *o.c.*, blz. 367-372 en A. Sanderus, *o.c.*, blz. 370-371.

(9) Id., blz. 369 n. 4.

(10) Id., blz. 369 en Sanderus, *o.c.*, blz. 371. Alleen bij hem wordt melding gemaakt van Bellechiere: qui cum tribus circiter mensibus in aedibus D. Adriani Bellecherii Cathedralis ecclesiae Parochi... Volgens *Ypr.* VI, blz. 112 was toen Adrianus Bonserius pastoor van deze kerk. We menen dat de Bellechiere in kwestie eigenlijk niemand anders dan de president Bellechiere is en dat Sanderus zich vergist heeft. We namen echter zijn versie in onze tekst op. Over J. Bellechiere, cfr. C. Carton-F. Van de Putte, *Biographie des hommes remarquables de la Flandre Occidentale*, Dl. III, Brugge, 1847, blz. 41 en A. De Schrevel, *Les Gloires...*, blz. 43 en *Ypr.* VI, blz. 122.

(11) A. Viaene, *a.c.*, blz. 16-17.

(12) E. Poncelet, *o.c.*, blz. 369-371. Voor Merkem cfr. ook N. Huyghebaert, *Monasticon Belge, T. III Province de Flandre occidentale, fasc. I*, Luik, 1960, blz. 282-288 en A. Viaene, *De abdij van Merkem. De laatste jaren en de laatste juffrouw, 1554-1609*, Biekorf, 1955, blz. 193-199.

goedkeuring van Simons een huis in de De Mont- of Patersstraat, uit de erfenis van Rythovius, aan het seminarie (13). Onmiddellijk werden twee klassen toegestaan „per modum provisionis, ad seminarium sustentandum, quod erat omnino desertum”. In 1608 was het college afgebouwd en was er een volledige humanioracyclus. Volgens de brief van de eerste rector, A. De Carne, waren er in 1587 reeds 9 religieuzen (14).

Deze Jezuitenstichting zou voor het Ieperse seminarie niet alleen een voorlopig belang krijgen. Bisschop Simons wilde het seminarie heroprichten en hield bij de planning rekening met de Jezuiten. Hij wilde bouwen in de onmiddellijke nabijheid om de seminaristen in staat te stellen daar lessen te volgen. Het grote probleem was echter het bijeenbrengen van de nodige gelden. Het was onmogelijk de vroegere bijdragen van de clerus te vragen. De meeste kerkelijke instellingen hadden zelf te grote schade geleden en te veel herstellingskosten (15). Een rescript van de Geheime

(13) BI, 11 b., blz. 6, nr. 9: Empta fuit die 27 a Junii 1577 nomine Dni Rythovii per Dnum Johannem Vlaminck domus sita in platea montstraete versus plagam occidentalem a Stephano de Mol... assignata (1585) patribus societatis ex ordinatione Rev. Domini Simonis quia inveniebatur cum suo fundo necessaria ad ampliandum collegium et extruendum in illo fundo templum respectu habito quod dicti patres societatis juventutem seminarii docere susceperunt salva tamen fundatione... en blz. 14, nr. 5: Debet seminarium huic fundationi pro domo assignata et data Patribus Societatis pro eo quod eidem patres juventutem seminarii docere susceperunt 22 l. tur. idque ab anno 1585 en BI, 100, *Notitiae*, blz. 35 en 39. Voor de ligging van het Jezuitenklooster cfr. A. Sanderus, o.c., kaart, blz. 334-335, nr. 6 en J. Cornillie, o.c., blz. 177-179 en kaart I, nr. 176.

(14) E. Poncelet, o.c., blz. 371 n. 2 en 3.

(15) In zijn visitatio ad limina van 1604 geeft Simons volgende beschrijving van de toestand van het seminarie (wij cursiveren): *Institutum* fuit statim post erectionem sedis episcopalis sub episcopo defuncto et, post reductionem civitatis Iprensis ad obedientiam sui principis, *restitutum* sub episcopo moderno seminarium in civitate Iprensi sed vehementer iterum nunc ingravescente omnium paupertate, valde languescere incipit. Initio erectionis *ante turbas et bella* sustentatum fuit ex contributione capitulorum et prelatorum sed, quia isti post eversionem monasteriorum et

Raad aan de Ieperse magistraat wijst op de ellendige financiële situatie (16). Niettemin kocht Simons een huis en terrein op de hoek van de huidige De Mont- en Seminariestraat (17).

Dat was een ideale ligging: niet ver van de kathedraal en schuin tegenover de Jezuiten. Ook financieel vond hij een voorlopige oplossing. In overleg met A. Vlamynck en Th. Cocx, testamentuitvoerders van Rythovius, nam hij alle inkomsten en lasten van deze stichting ten bate van arme studenten over en heel speciaal een kapitaal van 1920 gulden dat hij in het nieuwe seminarie investeerde (18). Intussen kon worden uitgezien naar andere middelen om de gemaakte schulden voor de beursstichting weer goed te maken. Tot in de laatste jaren van zijn episcopaat zou trouwens aan het seminarie gebouwd worden. Op 22 mei 1606 nog legde

directionem mobilium omnium aegre seipso hactenus alere potuerunt et onera portare, illa subsidia cessaverunt. Nunc sustentatur partim ex foundationibus et annuis quibusdam redditibus a devotis personis eidem relictis partim ex piorum eleemosinis. Nam beneficia quae Seminario uniri vel incorporari queant in diocesi Iprensi fere nulla sunt. in J. Paquay, *Les rapports diocésains de la province ecclésiastique de Malines et du diocèse de Liège au Saint Siège*, Tongeren, 1930, blz. 106.

(16) Volgens de in BI, 13, Simons, afgeschreven tekst uit *Alg. Rijksarchief Brussel, Fonds Ancien Conseil Privé, Carton nr. 1148*, 23 febr. 1587: De la part de l'évesque d'Ipre nous a esté remonstré que le seminaire des povres estudiants en ladite ville seroit venu maintenant à telle nécessité par faulte de payement des rentes que ledit seminaire a sur les quatre membres de Flandres au quartier d'Ipre, que le remonstrant se sent contrainct d'ableguer lesdits povres estudiants et dissoudre ledit seminaire sans prompt secours de quelque notable somme au moins de mille florins...

(17) Voor de ligging cfr. J. Cornillie, *o.c.*, blz. 175 en kaart I, nrs. 173, 174 en A. Sanderus, *o.c.*, kaart, blz. 334-335 (aan de overzijde van het Arme Claren klooster, nr. 16). Voor de aankoop van het huis: BI, 11 b., blz. 8, nr. 10: Quae summa de ordinatione Rmi Dni Petri Simonis ...exposita fuit in emptionem domus et fundi seminarii quae facta fuit die 9 a septembris 1586; BI, 101, oorkonde 9 sept. 1586, koop van huis van Jac. De Clerck.

(18) BI, 101, oorkonde 6 juni 1587, BI, 11, f. 8 v.-9 r.; BI, 13 Rythovius, *Computus tertius*, f. 7 v.-8 r. en *quartus*, f. 6 r-v.; BI, 100, rek. 1614, f. 4 r.; BI, 88, blz. 18.

provisor de Hennin een rekening van 921 lb. tur. voor over bouwwerken uit de jaren 1603-1606 (19). Van 1611 af zullen de Jezuiten twee theologieprofessoren bezorgen voor het seminarie en dat zal duren tot hun afschaffing in de Oostenrijkse Nederlanden (20). Hun invloed bereikte wel een toppunt toen onder bisschop de Ratabon omstreeks 1710 een van hun paters, Michel Van der Valck, naast het professoraat nog het presidentschap waarnam (21). Dat belette intussen niet dat na korte tijd ook op het seminarie zelf een humaniora werd ingericht (22). Voor deze twee theologieprofessoren betaalde het seminarie een jaarlijkse rente van 60 lb. Vl. totdat Christiaan Mariaval en wellicht ook Lodewijk Verbeke, twee Ieperse poorters, omstreeks 1615 door schenkingen aan de paters het seminarie van deze rente ontlastten (23). Het was voor de bisschoppen in elk geval een gunstige oplossing voor het professorenprobleem.

Gebouw en professoren volstonden echter niet. Ook de seminaristen en het personeel moesten onderhouden worden. Het seminarie bleef „le séminaire des povres estudians”. Reeds in 1588 riep hij de afgevaardigden van kapittel en stadsclerus samen om over dat vraagstuk te beraadslagen. Er werd beslist de bijdrage van de

(19) BI, 88, blz. 6; BI, 100 rek. Simons 1609 incl. en rek. 1614 f. 4 r.

(20) E. Poncelet, *o.c.*, II, blz. 118; BI, 11 b., blz. 91-92; BI, 100, *Notitiae*, blz. 40 en *Mémoire pour Monsieur le Clerq, conseiller du Conseil Privé* (± 1774).

(21) BI, 101, oorkonde van 13 juli 1711. Cfr. Sommervogel, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, 1898, dl. VIII, kol. 373.

(22) A. Sanderus, *o.c.*, blz. 367: *Seminarium Episcopatus Iprensis... ubi certus puerorum et adolescentium numerus non solum alitur religioseque educatur et bonas artes discit... en blz. 384: Scholae pauperum... Praeter has scholas duo sunt gymnasia Latinis litteris tradendis ac juventuti in moribus et pietate formandae potissimum instituta, primum est Societatis Jesu, alterum Eremitarum S. Augustini, praeter diocesanum seminarium. Er zijn echter geen getuigenissen uit de tijd van Simons zelf.*

(23) Cfr. n. 19.

vroegere contribuanten minstens op de helft te brengen. Meer konden ze zeker niet betalen na de geleden schade. Men zou integendeel enkele „beneficia simplicia” incorporeren. Onder deze maatregel vielen de Oosthuyt-kapellanij te Veurne, het prioraat van Corbie te Langemark, het St.-Laurentiusprioraat te Pollinkhove (24) en de St.-Georgiuskapellanij van Elverdinge (25). Slechts van deze laatste en dan nog pas van 1610 af zal de incorporatie effectief renderen. Het is dan ook niet te verwonderen dat Simons in zijn visitatieverslag aan Rome in 1604 meedeelt dat deze bron van dotatie in het bisdom Ieper weinig opleverde. Daar ook wijst hij op andere inkomsten voortkomende „partim ex fundationibus et annuis quibusdam redditibus a devotis personis eidem relictis partim ex piorum elemosinis” (26). Dus stichtingen, schenkingen en aalmoezen. Slechts voor de beursstichtingen is concretere toelichting mogelijk.

In de economische geschiedenis van het seminarie zou men het episcopaat van Simons bijna als dat van de beursstichtingen kunnen typeren. Vooraf waren er nog niet veel — de stichtingen Rythovius, Van Zeelandt en Van Steensel renderen eerst onder Simons — en nadien komen er niet veel meer bij. De eerste fundaties waren deze van de kapitteldekens Snick en Antoon Vlamynck die op één jaar tijd overleden (6 mei 1589 en 8 maart 1590) (27). Snick stichtte twee beurzen die in 1614

(24) BI, 101, oorspr. oorkonden voor Veurne en Langemark van 4 juli 1588 en BI, 11 b, blz. 76, nr. 6. Over Corbie is daarenboven een schrijven bewaard van de beneficiant Viglius de Lespinoy aan A. Hantsame, secretaris van Simons, waarin hij de incorporatie aanvaardt mits evenwaardige vergoeding (BI, 101, ongedateerd) terwijl deze van Pollinkhove weigert (BI, 101, 6 oct. 1588, handtekening onleesbaar).

(25) BI, 11 b, blz. 75, nr. 5 en BI, 88, blz. 7 en 32. Vanaf 1609 krijgt het seminarie daarvan jaarlijks 21 gulden.

(26) Cfr. n. 15.

(27) *Ypr.* VI, blz. 98.

80 lb. tur. 's jaars opbrachten (28). Zijn opvolger schonk een jaarlijkse rente van 78 lb. tur., een cijnsgoed van 33 gemet en een geldsom van 300 gulden. Uit zijn stichting werden drie beurzen gevormd (29). Zijn broer, Jan Vlamynck, pastoor van St.-Jan te Ieper en gewezen ontvanger van het seminarie (+ 1602) stichtte één beurs (30). Verder waren er nog drie beurzen van de Ieperse kanunniken Georges Petit (+ 1596) (31), een beurs van Hieronymus Berchem (+ 1597) (32) en een van Maarten Back (+ 1609) (33). Ook van buiten het kathedraalkapittel kwamen bijdragen zoals van pastoor Wouters van Diksmuide voor een theologie-student van deze stad, beurs waarover nog heel wat conflicten met het Diksmuidse stadsbestuur zouden ontstaan (34); van pastoor Willem Cools van de St.-Maartenskerk te St.-Winoksbergen (35); van Jan Langebruys, proost van St.-Pieter te Cassel (36). Leerrijker is in zeker opzicht het testament van deken Jan Hebschap van O.L.V. van Cassel (1580-1613). Hij stelde het een eerste maal op in 1577 en wijzigde het in 1594, maar de bepalingen ten gunste van het seminarie veranderden weinig. Zijn schenking bestond uit geld en boeken. Zijn bibliotheek bevatte werken van theologische, juridische, pastorele aard maar hij

(28) BI, 100, rek. 1614, f. 6 r.; BI, 11, f. 37-41 en 11 b, blz. 39.

(29) BI, 98, Beurs Vlamynck; BI, 11, f. 45-55 en 11 b, blz. 16-21; BI, 101, oork. 1588 en 1589; BI, 100 rek. 1614, f. 6 v.

(30) BI, 11 b, blz. 22-24; BI, 100 rek. 1614, f. 8 r.

(31) BI, 11 b, blz. 27-33; BI, 98, beurs Petit; BI, 101, oork. 1591 en 1604; BI, 100 f. 8 v.

(32) BI, 11 b, blz. 52-53.

(33) BI, 11 b, blz. 51, BI, 100 rek. 1614, f. 10 r. en *Bulletin du Comité Flamand de France*, dl. II, 1860-61-62, blz. 248-249.

(34) BI, 11 b, blz. 34-35; BI, 98 beurs Wouters; BI, 100 rek. 1614, f. 9 v., BI, 27 dossier Diksmuide.

(35) BI, 11 b, blz. 36; BI, 100, rek. 1614, f. 8 v., *Bull. Com. Fl.*; 1860-62, blz. 156-157.

(36) BI, 98, beurs proost Cassel; De Coussemaker, *Notes biographiques sur quelques Prévôts de l'insigne collégiale de Saint-Pierre de Cassel, Annales du Com. Fl. de Fr.*, 1891, blz. 59-65.

legateert aan het seminarie alleen werken behorend tot de klassieke Latijnse letterkunde (37). Dat stelt de vraag naar de aard van de studies op het seminarie, waar vroeger werd op ingegaan. Eens te meer echter was het testament van de bisschop zelf de kroon op het werk. Evenals zijn voorganger legateerde hij al zijn resterende bezittingen aan het seminarie (38). Blijkens een rekening van 1614 bedroeg de jaarlijkse rente van deze stichting toen ongeveer 150 lb. Vl., wat toeliet minstens een tiental studenten te onderhouden. Feitelijk schommelt tussen 1606 en 1614 het aantal tussen 7 en 9 (39).

Over de andere bronnen van inkomsten zijn weinig gegevens voorhanden. Aartsdiaken Van Houcke vermeldt in een rekening van 1609 dat hij vanwege bisschop Simons en de provisoren van het seminarie opdracht kreeg de achterstellen te innen waartoe sommige priesters krachtens hun verblijf op het seminarie ten tijde van Rythovius nog gehouden waren (40). Dat

(37) *Registrum tertium*, BI, 58, f. 122 r.-123 r.; BI, 98, *Copia Testamenti Rdi Dni Johannis Hebschapii*, waar op blz. 9 staat: Quidquid supererit ex meis mobilibus postquam prefata erunt secundum meum testamentum impleta, ordino ut illud dividatur in tres partes... secunda erit Seminario Iprensi en blz. 8: In usum Seminarii domini Episcopi Iprensis post obitum destino magnum Calopinum per Robertum Stephanum, opera Ciceronis in fol., opera Virgillii, Horatii, Juvenalis in fol. cum commentariis, duos thomos Erasmi correctos tractantes litteras humaniores (Adagia), opera G. Budei de Asse, opus Julii Cesaris, Justini historiam, Quintus Curtius, opera Quintiliani cum commentariis cum historia Orosii.

(38) B.N., XXII, kol. 614; C. Carton, *Biographie de Monseigneur P. Simons*, Brugge, 1844, blz. 18-19. Een uitvoerige kopie in BI, 13, Simons, *Extractum...*; BI, 100, rek. 1607, 1609, Rek. 1614, f. 12 r.-13 r., *Notitiae*, blz. 81 schrijven dat Simons naliet in redditibus annuis 1442 l. tur. et in paratis mille l. tur. semel, maar er drukten nog enkele lasten op; BI, 11 b, blz. 45-50; A. Sanderus, *o.c.*, blz. 367.

(39) BI, 100 rek. 1614 f. 12 v.; BI, 9, blz. 169-171 en BI, 92, f. 20 r.-26 r.

(40) BI, 13, Rythovius, *Status receptorum et expositorum*, blz. 1-3.

bracht alles bijeen 472 lb. tur. (= 78 lb. Vl.) op. Andere inlichtingen ontbreken. De financiële mogelijkheden van het seminarie bleken naar het oordeel van Simons in elk geval ontoereikend. Immers in zijn visitatieverslag van 1604 geeft hij precies de armoede van de bevolking van zijn bisdom als reden van het kwijnend voortleven van zijn seminarie. Die mensen hadden geen geld om de onkosten te dragen, wat er tevens op wijst dat ook hij niet over de nodige fondsen beschikte om deze last te ondervangen. Wel was de nood aan priesters ontzettend groot maar hun levensonderhoud nauwelijks verzekerd (41). Er zijn geen aanwijzingen om het aantal seminaristen te ramen tijdens het episcopaat van Simons.

Iets beter zijn de inlichtingen over het bestuurscollege. Als ontvanger was Johannes Vlamynck van omstreeks 1584 af zeker vervangen door aartspriester Johannes Carrius, die op zijn beurt van 1587 af werd afgelost door Joost Eelboo, pastoor van St.-Jacobs (42). Pas in 1614 bij de vervanging van Eelboo door Adriaan van Pottelberghe kwam dit ambt in handen van een leek (43). De ontvanger werkte onder toezicht van de provisoren. In deze hoedanigheid ondertekenen Karel Van Houcke, aartsdiaken, Antoon de Hennin, Johannes

(41) Cfr. n. 15. Op blz. 107 van Paquay *o.c.*, *Plurimae aliae ecclesiae parochiales variis locis eversae penitus et crematae aegre admodum restitui possunt propter communem omnium inopiam quae singulis annis ob continua bella semper fere in majus crescit usque ad presentem diem. Quae causa etiam est ut multis in locis pastores desirentur partim metu hostium (distante Ostenda a diocesi Iprensi tribus tantum miliaribus et novem ab ipsa civitate Iprensi), partim quia parochiae alere pastorem non possunt, partim quia perpauci initiantur sacris ordinibus et quod facultates non suppetent ad studiis incumbendum ut olim a pueritia et deinceps, obstante communi omnium paupertate.*

(42) BI, 100 *Declaratio reddituum* 1589 en BI, 88, *Registrum I actorum*, blz. 33; A. Viaene, *a.c.*, blz. 18.

(43) BI, 100, dossier Pottelberghe, *Compendiosa specificatio*, blz. 19 en de kopie van zijn aanstelling op 13 nov. 1614. Het oudst bewaarde formulier van aanstelling van een ontvanger dateert van 31 dec. 1728 : BI, 61, *Reg.* 66, blz. 233.

Wilde (Silvestri), penitencier, en Petrus Mailiart de regeling getroffen tussen de erfgenamen van Rythovius, het seminarie en de bisschop nopens de beurzen gesticht door Rythovius voor familieleden (44). Van Houcke en de Hennin schijnen wel de invloedrijkste rol te spelen (45). Op 2 januari, dus enkele maanden na het overlijden van Simons, komen Van Houcke, als vicaris-generaal en kapitteldeken J. Veranneman, de Hennin, en, als vertegenwoordigers van de stadsclerus, Nikolaas de Schepere en Georges de Graeve als provisoren voor. Deze laatste waren respectievelijk deken van de Kalenden of gilden van O.L.V. in de St.-Jacobskerk en van deze van St.-Niklaas in de St.-Pieterskerk (46). Uit de „Registra actorum in seminario Iprensi” (47), waarvan het oudste tot januari 1606 teruggaat, blijkt dat het provisorencollege bijna in alle beslissingen tussenkwam. Ook de president was tegenover hen verantwoordelijk. Wat deze functie juist inhield is voor deze periode en trouwens ook later moeilijk te omlijnen. Volgens Sanderus droeg hij zowel de materiële als de opvoedende zorg voor het seminarie (48). Wel zijn enkele presidenten bij name gekend. In een afrekening van 1587-89 wordt Jacob Bellechiere als „rector seminarii” vernoemd en betaald. Met „rector” of „praefectus” wordt wel degelijk president bedoeld.

(44) BI, 101 beurs Rythovius, oork. 1596, 15 oct.

(45) BI, 101, oork. 22 dec. 1604.

(46) BI, 88, blz. 1. Over deze *Calendae* cfr. o.a. A. Sanderus, *o.c.*, 367-368; J. Cornillie, *o.c.*, blz. 111 en 156-158; A. Vandenpeereboom, *La Gilde de St. Nicolas à Ypres*, *Ann. Soc. Em. Brug.*, dl. XXVIII, 1876-77, blz. 25-64.

(47) BI, 88.

(48) *O.c.*, blz. 367: Habet hoc seminarium... praesidem item unum ad quem rem curare domesticam, moribus et disciplinae collegii invigilare, et quotannis rationes accepti et expensi reddere cum quaestore seminarii ad recipienda ejus bona constituto. De oudste akte van aanstelling van een president die we terugvonden dateert van 1771, BI, 76, *Reg.* 103, blz. 103.

Van hem zijn enkele Latijnse gedichten bewaard (49). Hij zou in 1600 overleden zijn en werd misschien dan of vroeger opgevolgd door Pieter Snick, die zeker nog in 1606 en 1608 in deze hoedanigheid vermeld wordt (50).

Ook het professorenkorps werd op nieuwe leest geschoeid. Vooreerst hebben de Jezuiten een tijdlang humaniora-onderwijs aan de seminaristen verstrekt. Tijdens de bouw van hun college geschiedde dat zelfs, niet zonder ongemakken, in de seminariegebouwen (51). De eerste prebende van het „membrum Martirianum” die in 1589 door de dood van deken Snick vrijkwam, richtte Simons als theologaalprebende in en de titularis werd een tijdlang belast met theologisch onderwijs aan de seminaristen. Simons verleende deze prebende aan de Haarlemmer Jan Cornelii Cervius, licentiaat in de theologie. Hij doceerde H. Schrift (52). Volgens De Schrevel deed hij ook beroep op de Jezuiten als theologieprofessoren die er de controvers- en moraaltheologie zouden onderwezen hebben. Ook Sanderus spreekt in deze zin doch laat het professoraat eerst in 1611 aanvangen. Vermoedelijk deed Simons inderdaad beroep op de Jezuiten voor dit ambt, getuige de keuze van de ligging van het nieuwe seminarie, maar dat herleefde te traag of de Jezuiten konden geen professoren

(49) Cfr. n. 10 en BI, 100, *Declaratio reddituum*, blz. 3: *Imprimis numeravit nomine Mgri Jodoci Elboo, moderni Receptoris Dno Jacobo Bellechiere, Rectori Seminarii in diminutione summae...*; BI, 88, blz. 3 voor rector = president.

(50) B.N. XXII, kol. 610; BI, 88, blz. 9.

(51) Cfr. n. 13 en 14; BI, 88, blz. 3.

(52) B.N., XXII, kol. 611; *Ypr.*, VI, blz. 109 en 47. Er waren ook 3 theologaal-prebenden bij het membrum Morinorum t.t.z. kanunnikaten gevormd uit de bezittingen van het vroegere kapittel van Terwaan. Onder hun titularissen treffen we verschillende presidenten van het seminarie aan: W. Zylot, Fr. Persyn, J. Viny, B. Van Roo, P. Danes, F. Proventier. Het is echter onmogelijk daaruit besluiten te trekken voor de andere titularissen; A. Sanderus, o.c., blz. 367. Dat deze lector of theologaal achteraf niet steeds een leerstoel voor de seminaristen kreeg blijkt uit de afwijzing die M. Steyaert omstreeks 1576-77 opliep: BI, 88 dossier Steyaert (Cfr. B.N. XXIV, kol. 5-17).

bezorgen zodat ze eerst in 1611 konden of moesten optreden. Ook het „registrum I actorum” schijnt voor een dergelijke voorstelling te pleiten in tegenstelling met de „registra fundationum” (53). Wat de vakken die deze professoren onderwijzen betreft, kan, maar dan wellicht eerst van 1611 af, nadere precisering worden aangebracht. Vooreerst spreekt Sanderus, maar zonder nadere datering, van een reeks praktische vakken en oefeningen, als kerkzang, studie van het jaarkalender, predikatie en theologische disputen (54). Een latere bron uit omstreeks 1642 geeft een „ratio studiorum” die op bisschop Chamberlain en het jaar 1630 teruggaat maar misschien bij oudere toestanden aansluit. We zullen ze elders uitvoeriger bespreken maar hier weze terloops aangestipt dat volgens dat studieplan de cyclus drie jaar theologie omvatte en de controverstheologie voor het laatste jaar van de lesopdracht van één der professoren was voorbehouden. Deze doceerde daarenboven de sacramenten en de andere dogmatiek en moraal (55).

Het is de verdienste geweest van Simons in omstandigheden die soms nog lastiger waren dan ten tijde van Rythovius, het seminarie te hebben heropgericht, gedo-

(53) B.N., XXII, kol. 610; BI, 88, blz. 30; E. Poncelet, *o.c.*, II, blz. 118; n. 13 en A. Sanderus, *l.c.*

(54) *Id.*, blz. 367: Sed provectiores (in seminario) etiam in cantu, calendario ecclesiastico, aliisque disciplinis sacris instituuntur et theologica studia hauriunt, in eum finem duos e Societate Jesu religiosos sacerdotes sacrae theologiae professores nacti, praeter alium in ecclesia cathedrali canonicum lectoris titulo insignitum et praebenda, ut vocant, lectorali donatum, cui sacras litteras interpretari, et clero praesertim ejus ecclesiae, aliisque quibuslibet caelestes explicare litteras ex officio incumbit... Quotidiana in eo (seminario) lectio sacrae scripturae, disputatio frequens et examen, concionum piarum tyrocinia, alia denique sacrae in Theologiae palestra exercitia frequentantur. Over de zang: BI, 88, blz. 6 en 7: ut singulis diebus ab hora quarta usque ad quintam a meridie, aut alia commodiore Seminaristae bursarii addiscant cantum gregorianum et etiam musicum, quem cantum docere debent illi qui ex choraulibus ad seminarium admissi sunt... en: Praeses singulis diebus superintendat cantui.

(55) BI, 100, *Notitiae*, blz. 41-44.

teerd en de basis te hebben gelegd voor een blijvende samenwerking met de Jezuiten. Wellicht is daaruit de stabiliteit van het Ieperse seminarie grotendeels te verklaren.

II. *Vicaris Van Houcke en bisschop K. Maes.*

Na het overlijden van Simons op 5 oktober 1605 was het bisdom tijdelijk vacant en in deze tussentijd was aartsdiaken Van Houcke vicaris-generaal (56). Deze man publiceerde een geschiedenis van de abdij van Nonnenbossche, die hij, niet zonder episcopale ambities naar het schijnt, aan de aartshertogen opdroeg (57). Of hij het in zijn historische studie of tijdens zijn loopbaan als secretaris bij de bisschoppelijke curie, als officiaal en aartsdiaken leerde is van minder belang, maar hij legde een bijzondere zorg voor administratie en registratie aan de dag. Van zijn bewind dateren dan ook de oudste verslagen van de provisorenbijeenkomsten waar herhaaldelijk over registers van afschriften, over inventarissen, over oprichten van een seminarie-archief, enz. gewag wordt gemaakt (58). Deze verslagen rapporteren het seminarieleven met de blik van de provisoren. De inlichtingen die ze verstrekken zijn van administratieve en financiële aard en slechts sporadisch berichten ze over de inwendige seminarieordering. De geringste uitgave of proces wordt genoteerd, maar een verandering van president overgeslagen. Uit deze registers blijkt vooreerst op meer concrete wijze de verregaande bevoegdheid van het provisorencollege, waarin deken

(56) BI, 9, blz. 2.

(57) HEI, blz. 111-112; C. Carton-F. Van de Putte, *Biogr...* I, blz. 219-220; N. Huyghebaert, *o.c.*, blz. 270.

(58) BI, 88; BI, 9; BI, 92. Enkele inventarissen in BI, 100. Over het archief: BI, 88, blz. 3: *Deputati fuerunt una mecum (Van Houcke) Dni Hennijn, Schepere et receptor ad designandum museum in seminario pro reponendis et custodiendis munimentis. Et designatus fuit locus juxta cubiculum rectoris cum mandato ut inde removeat lecticam et alia impedimenta.* Cfr. ook blz. 8, 9.

Veranneman door scholaster Pieter Cauwel zeker van 20 juli 1606 af vervangen wordt (59). Ze superviseren het beheer en horen de rekeningen af, treden op als lastgevers en toezichters bij bouwwerken, bepalen de kostprijs, beslissen over aanvaarding of doorzenden van seminaristen, over het seminarie-reglement, omschrijven de opdrachten en eisen verantwoording van de president (60). Zelf konden ze over enkele beurzen beschikken en vermits ze over de aanvaarding van de seminaristen beslistten, hadden ze althans indirect ook met de andere beurzen te maken. Van de „bursarii” werden zowel door de ontvanger als door Van Houcke en de secretaris van de provisoren lijsten aangelegd waarvan de oudste dateert van 1 december 1606 (61). Volgens deze lijst

(59) BI, 88, blz. 8: comparuerunt Vicarius generalis, D. scholasticus Cauwel, Mr Antonius de Hennijn, D. Decanus Schepere et D. Decanus De Graeve.

(60) Enkele voorbeelden uit BI, 88: blz. 3: Praeses singulis diebus superintendat cantui. (Ordinatum) Item ut nullus in seminario puer habitet nisi actu sit studiosus et admissus... ut imposterum nullus sit portarius in seminario, nisi antea studeat. (uit een aantekening van blz. 17 blijkt dat de portiers dat ambt uitoefenen sub commodo plenae mensae in eodem seminario, dus voor kost en inwoon); blz. 9 Deputati fuerunt Dominus Hennijn et receptor ut Mr. Petrus Snick, praefectus Seminarii, nullos accipiat in commensales, aut a seminario dimittat nisi quos praefati deputati receperint vel dimiserint; blz. 19: proprium computum reddendum esse in meliorem formam et ordinem quam conscripti sunt praecedentes; blz. 27: Occasione examinationis praefati computus ordinatum fuit Dno Praesidi Seminarii ut is exactius servet annum, mensem et diem ingressus et egressus ipsorum bursariorum et convictorum. Er schijnt daar dus nog steeds variatie in te zijn; blz. 29 Peene, Petrys et alii mittendi ad universitatem aliquam examinentur prius a Domino pastore Sancti Nicolai (= de Hennin), enz. Voor de kostprijs o.a. blz. 14: beursstudenten moeten 12 l. vl. betalen en zo hun beurs geringer is het tekort zelf aanvullen; blz. 19 Item nullos omnino imposterum commensales ad priorem mensam esse recipiendos infra pretium annuum centum florenorum (= 16, 5 l. vl.).

(61) BI, 92 *Registrum bursariorum qui aluntur foundationibus in Seminario Iprensi scriptum anno 1606* (loopt van 1606 tot 1609); BI, 9, *Register van Handelingen van Karel Van Houcke*, blz. 149-195: *Registrum bursariorum in Seminario Iprensi (1606-1618)*; BI, blz. 10-13. Het in BI, 88, blz. 8 en 13 vermelde registrum oblongum is zeer waarschijnlijk BI, 92.

waren er van de 28 beurzen slechts 24 begeben (62). Daarvan waren er nog drie familieleden van Rythovius die te Douai studeerden. Van de vorige studeerde één te Leuven, vier te Douai en de rest vermoedelijk (zeker 10 op de 16) te Ieper. Het is vrijwel zeker dat er nog betalende „commensales” of „convictores” waren of zelfs gratis inwonende „pauperes”, maar hun getal zal klein geweest zijn. Immers daar er beurzen vacant zijn is er veel kans dat er geen *arme* kandidaten op het seminarie verbleven tenzij men de inkomsten aanwendde voor beursverhoging of andere doeleinden. De „pauperes” werden wegens de financiële last eerder geweerd (63). Van Houcke en de provisoren vergaten de stichters van het seminarie niet. Het stoffelijk overschot van Rythovius werd uit het klooster van de Zwarte Zusters van St.-Omaars op hun kosten naar Ieper overgebracht en in 1607 werd in de kathedraal van Ieper een gezamenlijk grafmonument voor Rythovius en Simons opgericht (64).

Volgens de meeste auteurs werd de opvolger van Simons, Karel Maes, op 24 juni 1607 bisschop gewijd (65). Van 30 juni tot 20 juli van dat jaar woonde hij het derde provinciaal concilie van Mechelen bij.

(62) BI, 88, blz. 10-13.

(63) Cfr. n. 58 en BI, 88, blz. 11: *Cupientes vero negotia seminarii commodius disponere declararunt pauperes, qui in seminario student ad onus seminarii assumendos esse ad certas bursas* en lijst blz. 12-13 geeft drie gevallen van niet-bursisten. Over bursiers en tafeliers, cfr. J. Laenen, *o.c.*, blz. 107-114.

(64) HEI, blz. 135 en 143 en BI, 13, Rythovius, *Status receptorum et expositorum... pro translatione... Rvi Dni Martini... necnon pro Epitaphio...* Uitvoerder van het werk was U. Taillebert; als beeldhouwer wordt Georgius Germanus vermeld.

(65) HEI, blz. 142; Ypr. VI, blz. 97; F. De Ram, *Synodicon Belgicum*, dl. I, blz. 235 en 292; deze voorstelling wijkt echter af van deze van Van Houcke in BI, 9, blz. 2-3 waar deze schrijft dat hij op 20 juni een brief kreeg van Maes van 18 juni waarin deze berichtte dat hij de volgende zaterdag (= 24 juni) naar Ieper zou komen, in het St-Jansgasthuis verblijven om dan de volgende dag in de kathedraal gewijd te worden (25 juni).

Daar kwam de priesteropleiding en het seminarie herhaaldelijk ter sprake (66). Eens te meer werd de noodzakelijkheid ervan onderlijnd en tevens werd naar een steviger basis voor een financieel statuut uitgezien. Daartoe werd de zestigste penning op de kerkelijke digniteiten toegestaan. De decreten werden slechts in november 1608 gepubliceerd (67). Een jaar later op 4 november riep bisschop Maes te Ieper een diocesane synode samen ter toepassing van de Mechelse besluiten in zijn bisdom. Van het seminarie wordt in de synodale statuten geschreven dat dit het enige middel is om in het nog steeds nijpend tekort aan bekwame pastoors en kapelaans te voorzien. Om zijn rol naar behoren te vervullen zijn, zoals de ervaring te Ieper zelf bewezen heeft, grotere inkomsten nodig. Daarom moeten alle beneficiés de zestigste penning betalen die de bisschop met de provisoren voor het seminarie zal aanwenden. De leerlingen die met deze bijdrage in het seminarie zullen aanvaard en onderhouden worden, moeten negentien jaar oud zijn en aan de bekwaamsten zal voorrang verleend worden. Ze moeten verklaren priester te willen worden en de hun opgelegde taken te aanvaarden op straf van terugvordering van de ontvangen subsidie (68). Daarmede werd heraangeknoopt bij de traditie van Rythovius. Op 12 november 1609 worden aartsdiaken Van Houcke en de andere provisoren belast met de uitvoering van dat besluit (69). Omstreeks deze tijd ook werden onderhandelingen aangeknoopt om de nabijgelegen kapel van het refugium van Lo voor het semi-

(66) F. De Ram, *o.c.*, blz. 260-261, 304-305, 309, 321-322, 376-377, 393-395, 398-399.

(67) *Id.*, blz. 363.

(68) HEI, blz. 144 en *Stat. Episc. Ipr.*, blz. 189 en 214-215.

(69) BI, 88, blz. 32; een later overzicht over de bijdragen in BI, 100, *Notitiae*, blz. 8-11 en BI, 98, *Memoriale... causa retributionis*.

narie te gebruiken. Dat was het geval van 1612 tot 1632 (70).

Met ingang van 31 augustus 1607 vergaderen de provosoren niet meer in het seminarie maar op het bisschoppelijk paleis en meestal onder voorzitterschap van de bisschop. Op 12 november werd deken J. De Francq provisor ter vervanging van De Graeve (71). President blijft P. Snick. Eenmaal wordt hij vermaand wat precieser te zijn in zijn administratie. De meeste maatregelen van de provosoren zijn weer van financiële aard. De moeilijkheden op dat stuk zijn nog niet overwonnen en beslissingen nopens de kostprijs, het doorsturen van „commensales”, het afdanken van een der drie dienstmeiden moeten daarmee en met de stijgende levensduurte in verband gebracht worden (72). Eveneens het strenger toezicht op de bursisten, het uitzien naar een econoom en het nauwgezet bijhouden van de financiële bescheiden (73). Wat de studies van de seminaristen betreft, krijgt men de indruk dat de meeste te Ieper de humaniora volgden in het seminarie of bij de Jezuiten en voor de filosofie (promotio artium) naar Douai gingen. In betrekking met de theologische vorming zijn er geen gegevens (74).

Douai is in deze periode voor Ieper van grote beteke-

(70) BI, 88, blz. 32 en BI, 100, *Notitiae*, blz. 9.

(71) BI, 88, blz. 25 en 32.

(72) BI, 88, blz. 12-14, 31, 27.

(73) BI, 88, blz. 33 (econoom), blz. 22, 24, 29 (bursiers) en blz. 26 : A Reverendissimo Domino bursarii super variis examinati sunt, ze beloven o.a. priester te worden en : operam dent diligentem tum pietati, tum studiis litterariis et sese exercent sedulo in cantu, in humilitate, obedientia, ceterisque virtutibus. Ad quae omnia Rev. sua Devotio(?) eosdem simul congregatos una cum convictoribus etiam latius est adhortata et paterne admonuit. Ook deze tekst schijnt op het nog niet bestaan van theologische studies te wijzen.

(74) BI, 9, blz. 149-195. Voor studies bij Jezuiten : blz. 151 Hendrik Jans en blz. 163 Stappers; voor Douai : dezelfde en blz. 149, 153, 157, 161, 165, 175. Van al deze kan men betrekkelijk goed de studententijd volgen.

nis. Op 21 maart 1608 acteert het register van de provisorienvergaderingen een verzoek van dezen aan hun collega de Hennin om te Douai een college te vinden waar al de Ieperse seminaristen zouden kunnen samenwonen (75). We vermoeden dat deze vraag in verband staat met de stichting door de Hennin van het St.-Salvator of de Henninseminarie te Douai. Als stichtingsdatum voor dat studententehuis, waarvan de bewoners aan andere scholen les volgden, geven de auteurs 1606 (76). Wellicht wilde men te Ieper van deze gelegenheid gebruik maken om de Ieperse seminaristen daar onder te brengen. Er was immers plaats voor 50 studenten en later zelfs voor een honderdtal. Blijkens latere bescheiden en het testament van de Hennin, dat we echter niet kunnen dateren, waren daar acht beurzen aan seminaristen van het bisdom Ieper voorbehouden. Hoger vermeld verzoek wijst er in ieder geval op dat er reeds heel wat seminaristen uit het bisdom te Douai studeren. Of ze toen reeds naar het de Henninseminarie gingen inwonen, valt te betwijfelen. Het wordt nooit vermeld in die tijd in tegenstelling met later. Meer nog, bisschop de Visschere, die op 20 mei 1613 overleed, maakte bij testament zijn resterende goederen voor de helft aan het seminarie van Ieper en voor de helft aan het „Séminaire du roi” te Douai over. Weliswaar was hij oud-student van dat laatste seminarie, maar is het niet waarschijnlijk dat zijn legaat naar het de Henninseminarie zou gegaan zijn, indien de Ieperse seminaristen meestal daarheen gestuurd werden? (77). Enkele maanden later, op 20 januari 1609, werd door de provi-

(75) BI, 88, blz. 27.

(76) De voornaamste bibliografie over Douai en zijn universiteit wordt aangegeven bij Ch. Lefebvre, *Douai, Dict. Hist. Géogr. Eccl.*, Parijs 1960, dl. XIV, blz. 730-731. Sem. de Hennin, blz. 719. A. Viaene, a.c., blz. 17; Th. Leuridan, *Georges Colvенеere, Les Théologiens de Douai*, Rijsel, 1898, blz. 7, n. 2 en blz. 10; n. 81.

(77) BI, 100, *Notitiae*, blz. 7 en 36; BI, 13 kopie test. De Visschere, blz. 5.

soren het verlangen uitgedrukt dat er aan het Ieperse Jezuietencollege een professoraat in de theologie zou opgericht worden om er de bursisten en andere bekwame seminaristen heen te sturen ter voorbereiding op het pastoreel werk in het bisdom. Dat werd, zoals hoger gezegd, waarschijnlijk in 1611 gerealiseerd (78). Wat er ook van twijfel nopens de preciese data moge blijven, de vraag werd zeker tijdens het episcopaat van Maes gesteld. Deze dubbele planning: een huis te Douai en een theologieprofessoraat aan het Jezuieten-college te Ieper, zal, eenmaal gerealiseerd, de opleiding van de Ieperse clerus ten zeerste bevorderen en de Jezuieteninvloed, die ook te Douai niet te onderschatten was, de ruimste kansen bieden.

III. *Episcopaat van de Visschere (1610-1613) en de Hennin (1613-1626).*

Op 5 november 1610 nam K. Maes bezit van de bisschopszetel van Gent (79). Zijn kandidaat, Johannes de Visschere, volgde hem op te Ieper, eerst als vicaris-generaal en daarna als bisschop (80). De rapporten van de provisorenvergaderingen ontbreken van 1610 tot 1630. Van zijn kortstondig episcopaat is in verband met het seminarie dan ook weinig bekend. Behalve het oprichten van het theologieprofessoraat bij de Jezuiten zijn slechts een paar financiële zaken te vernoemen. Hij slaagde er in van de kasselrijen Belle, Bergen, Cassel, Ieper en Veurne een jaarlijkse gezamenlijke bijdrage van 1026 lb. tur. te bekomen ter subsidiëring van seminaristen die over geen andere beurs beschikten. Bij

(78) BI, 88, blz. 30 en n. 19.

(79) Voor zijn houding t.o.v. Seminarie van Gent cfr. F. De Ram, *Syn. Belg.*, IV, blz. 271.

(80) HEI, blz. 169-170; A. De Schrevel, *Les Gloires...*, 178-180; BI, 9, blz. 22-25.

testament legateerde hij de helft van zijn resterende bezittingen aan het seminarie (81).

Een zeer verdienstelijk man voor de opleiding van de clerus in het bisdom Ieper was zijn opvolger Antoon de Hennin (de Haynin). Geboortig van Valenciennes (1555) behoorde hij tot het bisdom Kamerijk. Tijdens zijn studies te Douai (1578-84) kwam hij in contact met de vluchtelingen uit de Vlaamse bisdommen, waaronder ook de latere bisschop Simons. Rythovius nog benoemde hem tot pastoor van de St.-Niklaaskerk te Ieper in 1583, bediening die hij natuurlijk eerst na de overgave van de stad kon waarnemen. Hij verbleef er 27 jaar als pastoor en kwam er na twee jaar onderbreking, tijdens dewelke hij kanunnik-theologaal te Kamerijk was (1611-13), als bisschop terug (82). Hij had dus de kans gekregen zich in het bisdom Ieper in te werken. Reeds als pastoor had hij vele diensten aan het seminarie bewezen: bij de aankomst van de eerste Jezuïeten, door het verlenen van huisvesting of geldelijke steun aan seminaristen en door de reeds besproken stichting van het de Henninseminarie te Douai. Jarelang was hij een van de meest actieve provisoren van het seminarie, had het wel en wee van het seminarie meegeleefd en kende uit ervaring zijn problemen. Zelf

(81) Cfr. n. 19 en 77; n. 76; BI, 100, *Notitiae*, blz. 11 en rek. 1614, f. 16.

(82) A. Viaene, *a.c.*, blz. 16-17 + bibliogr. blz. 17, n. 1 aan te vullen met *Lettres et documents relatifs à la présentation de candidats pour les évêchés vacants d'Ypres, de Namur et de Tournai en 1613 et 1614*, *A.S.H.E.B.*, 1864, dl. I, blz. 418-430. Speciaal het interessant schrijven van M. Hovius op blz. 418: *Est autem unus, dominus Anthonius Hennijn, licentiatus sacrae theologiae, annorum circiter quinquaginta sex, qui fuit pastor et canonicus Iprensis annis viginti sex aut septem, vir pius, doctus et bonae vitae, valde amans bonum publicum; ut testatum facit per collegium triginta theologorum, quod Duaci erexit propriis sumptibus; est enim valde dives patrimonio. Hic per alumnos proprii collegii sui toti dioecesi Iprensi, imo fere toti Flandriae, providere posset de bonis pastoribus. Hunc video a diversis viris bonis praeferri quibusdam aliis.*

een beslagen theoloog, begreep hij het belang van priesteropleiding en theologische vorming (83). Is het niet typerend dat reeds daags na zijn bisschopswijding (14 april 1613) te zijner ere de Minderbroeders te Ieper hun eerste theologisch dispuut organiseren? Bij die gelegenheid wordt hij vergeleken met Jozef in Egypte en gehuldigd als „multorum theologorum in tuo Seminario Duaceno sator” (84). Dat seminarie schijnt veel indruk gemaakt te hebben. Bijna alle getuigen, bij het onderzoek ter voorbereiding van zijn benoeming onderzocht, vermelden het.

Drie verslagen van „vistationes ad limina” zijn van zijn episcopaat bewaard gebleven: 1616 (B), 1621 (C) en 1626 (D) (85). Volgens B zijn er twee theologische seminaries: een te Douai en een te Ieper. In Ieper bereiden zich een twintigtal studenten op de zielzorg voor (86). Nu is er geen twijfel meer mogelijk dat te Ieper evenzeer als te Douai theologie gedoceerd wordt. Leuven wordt als centrum voor priesteropleiding door de Hennin niet eens meer vermeld. Ieper is blijkbaar helemaal op Douai afgestemd. Het bestuur van de Hennin valt grotendeels samen met het Twaalfjarig Bestand en de godsdienstige toestand zal stilaan in gunstige zin evolueren maar moet van nabij gevolgd

(83) Deze gegevens haalden we hoofdzakelijk uit het informatieproces bij zijn benoeming. Cfr. L. Jadin, *Procès...*, blz. 77-82.

(84) BI, 98. Deze theses werden gedrukt bij Fr. Bellet. Ze zijn niet vermeld bij A. Diegerick, *Essai de Bibliographie Yproise*, Ieper, 1876, fasc. II, blz. 59-79. Voorzitter was P. Marchant, Lector Theol., defensor M. Hauzeur; het dispuut greep plaats van 9 tot 11 en van 3 tot 5.

(85) J. Paquay, *o.c.*, blz. 103-116.

(86) Id., blz. 105: Magno subsidio nobis est seminarium *theologicale* in hac civitate institutum ubi *sacris* litteris viginti et amplius studiosi continuo dant operam qui, peracto cursu *theologico*, ad pastoratus mittuntur. Ex Seminario theologico, quod in universitate Duacensi propriis sumptibus fundavi multi pastores et cooperatores quotidie mittuntur. Cfr. L. Jadin, *Procès...*, blz. 206 voor de situatie in 1627 na de dood van de Hennin.

worden. Reeds in 1604 had Simons de zedelijke voortreffelijkheid van zijn clerus geloofd, maar toen waren er nog geen priesters genoeg (87). Nog vóór 1630 waren er vijf Jezuietencolleges en evenveel Capucijnerkloosters (88) en in 1616 waren de 157 parochies van het bisdom van pastoors voorzien (89). Kerken worden heropgebouwd, er zijn bekeringen uit het protestantisme en het godsdienstonderricht op kansel en in school werpt reeds vruchten af (90). De ketterij is echter nog ver van uitgeroeid en de clerus zeker nog onvoldoende op zijn taak berekend. Vooral de zielzorg op de buiten laat te wensen over (91). De zorg van de Hennin om het seminarie is dus meer dan gewettigd maar dank zij de vrede en het

(87) J. Paquay, o.c., blz. 111 : *Nec pastores nec sacerdotes ullos concubinariorum noviti, et supra n. 40.* Het is opvallend hoeveel priesters uit andere bisdommen nog tussen 1607 en 1613 in Ieper aanvaard worden. Cfr. BI, 9, blz. 8, 9, 10 (3), 11 (2), 15, 16, 17, 18 (2). Zelfs in 1616 vraagt de Hennin nog dispensatie in leeftijd voor twee diakens wegens priestertekort: L. Van Meerbeek, *Correspondance des nonces Gesualdo, Morra, Sanseverino, Ann. Vat. Belg.*, 2e reeks, *Nonciature de Flandre*, IV, blz. 59.

(88) J. Paquay, o.c., blz. 111-112. Voor de Kapucijnen: Veurne (1604), Ieper (1609), St-Winnoksbergen (1611), Duinkerke (1626) en Belle (1629). Te Hazebroek en Hondschote mislukte de stichting. Cfr. P. Hildebrand, *De kapucijnen in de Nederlanden en het Prinsbisdom Luik*, Antwerpen, 1945, dl. I, blz. 219-222, 225-230, 242-244, 349, 353, 355, 363, 379, 381 en dl. V, 345-353, 355-364, 365, 367. Voor de Jezuiten, Cfr. n. 7 en 8 en E. Poncelet, o.c., blz. 517, n. 1 Belle, 1617; blz. 506, n. 2 Cassel, 1614-17, blz. 487, n. 1 Duinkerke, 1613, Cfr. ook blz. 413-415 en voor de organisatie van het onderwijs Id. dl. II, blz. 37-111.

(89) J. Paquay, o.c., blz. 110 (B).

(90) Id., blz. 107 (B).

(91) Id., blz. 107-108 (verslag D) en in B. De Meester, *Correspondance du nonce Giovanni-Francesco Guidi di Bagno (1621-1627)*, *Ann. Vat. Belg.*, 2e reeks, *Nonciature de Flandre*, VI, het leerrijke verslag van de Hennin uitgegeven als *Annexe X*, blz. 906-910, vooral de *remedia* op blz. 908-909, o.a.: 2° *Ut pii et docti constituantur ubique pastores qui verbo et exemplo populo praesint... alhoewel alle parochies een pastoor hebben... multi tamen minus utiles... maar men kan ze niet afstellen gedeeltelijk omdat ze niet slecht genoeg zijn om door de strafmaatregelen van Trente getroffen te worden, partim quia inveniri non possunt huic apti.*

beginnend godsdienstig herleven ook meer renderend dan vroeger.

Tussen 1610 en 1630 zijn er drie of vier presidenten van het seminarie bekend. Wellicht vervulde P. Snick nog enkele tijd dat ambt tot hij vervangen werd door Willem Zylof, die werd opgevolgd door Andreas Van Veurne. Zylof was eerst pastoor van St.-Maarten te St.-Winoksbergen, vervolgens titularis van de eerste theologale prebende van Terwaan te Ieper (van 1609 af), dan penitencier (1616) en tenslotte aartsdiaken (1621-1638). Waarschijnlijk was hij president tot 1616 en A. Van Veurne was het tot zijn overlijden op 18 oktober 1625. Mgr. de Hennin benoemde dan zijn secretaris Frans Persyn (92). In 1614 werd de leek A. Van Pottelberghe ontvanger (93). Als provisoren traden op: W. Zylof, Fr. Persyn, Joos Eelboo, de

3°) Religiosi mendicantes... zouden kunnen helpen... si studium haberent. Plerique enim... tenuiter admodum instructi sunt (excipio Recollectos)... Patres Societatis bonam operam praestant, sed pauciores sunt. Capucini etiam aedificant, sed paucos habent quos foras mittant, ubi tamen maxima necessitas.

(92) Deze volgorde staat voldoende vast. 1) Zylof was pastoor te Bergen van 1603 tot 1609 (*Bull. Com. Flam. de France*, 1860-62, blz. 157), voor de andere functies volgen we *Ypr.* VI, blz. 104, 100, 98. Cfr. L. Jadin, *Procès...*, blz. 206 (1627): G. Zijlof, lic. en théol., ... âgé de 49 ans, a été curé et archiprêtre à Bergues... A Ypres il y a un collège de jésuites et un séminaire où il y a habituellement 40 élèves; le témoin a été président du séminaire et premier proviseur; blz. 259 (1636): A Ypres il y a un séminaire érigé conformément aux statuts du concile de Trente; on y forme des étudiants selon les ressources de la maison tantôt plus, tantôt moins; on y a beaucoup de difficultés à cause de l'état précaire des bâtiments et parce que plusieurs prélats refusent de payer leur part de subsides imposés. Le témoin est proviseur du séminaire.

2) A. Van Veurne, BI, 100, *Notitiae*, blz. 32: Quondam Rev. Dus Andreas Van Veurne... et seminarii usque ad mortem suam praeses... welnu volgens *Ypr.* VI, blz. 105 en 115 stierf hij op 13 oct. 1625. Hij was titularis van de 6e beurs van Rythovius, studeerde te Douai van 1606-1613 en was bac. Theol. (BI, 9, blz. 161). Cfr. ook BI, 98 beurs Van Veurne. Hij stichtte één beurs bij testament; BI, 11 b, blz. 58-59.

3) *Persyn*: oudste vermelding als president in een akte van 1626 (BI, 98, beurs Van Veurne).

(93) Cfr. supra n. 42.

scholaster P. Cauwel en Joh. Cornelii Cervius, reeds door Simons als lector benoemd (94). Over de theologieprofessoren uit de Jezuietenorde tasten we in het duister. Wel heeft Sanderus een lijst van de rectoren van het college bewaard (95), waaraan misschien Jan David

(94) Eelboo cfr. supra n. 42 en A. Viaene, *a.c.*, blz. 15 en BI, 9, blz. 161 (1615) : In praesentia Domini Eelboo unius ex provisoribus; P. Cauwel cfr. supra n. 45; hij was scholaster van 1579 tot zijn dood in 1623 en waarschijnlijk tot die datum provisor; cfr. ook *Ypr.* VI, blz. 101 en BI, 98, beurs Cauwel en BI, 11 b, blz. 56-57. Hij stichtte twee beurzen. De andere ondertekenen samen als provisor in 1626, BI, 98 beurs Van Veurne : Archidiaconi Zylhof, J. Cervii, S. Theol. lic., et domini Fr. Persyn, provisorum seminarii. Cfr. ook n. 91 en voor Cervii, n. 51 en BI, 98 beurs Cervii en BI, 11 b, blz. 60-67. In 1633 ondertekenen W. Zylhof, Fr. de Carpentier, Fr. Persyn en W. de Jonckheere (BI, 98 beurs Cervii 1633) en voor drie van hen *ibidem*, 1629.

(95) *O.c.*, blz. 370. We geven deze lijst, waarbij we, zo mogelijk, zekere bibliografische verwijzingen geven.

A. de Carne : L. Jadin, *Procès...*, blz. 81, 202.

Barth. Pleunius : J. Andriessen, *De Jezuieten en het samenhorighedsbesef der Nederlanden (1585-1648)*, Antwerpen 1957, blz. 302, n. 152.

A. de Carne, cfr. supra.

L. Makeblijde, Sommervogel, *o.c.*, V, kol. 382-383; B.N., XIII, kol. 187-190.

J. De Codt, Sommervogel, II, kol. 1264; A. Viaene, *a.c.*, blz. 25-26, rector : 1606.

J. Gargant, Sommervogel, III, kol. 1226, rector : 1612.

J. Vrindaeus.

A. Vanden Bogaerde.

N. Romaeus, Sommervogel, VII, kol. 1563, rector tot 1628; dan opgevolgd door :

W. Bauters, Sommervogel, II, 1061; E. Poncelet, II, blz. 281, rector : 1628-1631.

L. a Marca, J. Andriessen, blz. 181, n. 442, 287, 339, rector : 1631-1634.

H. Spruyt, rector : 1634-1637.

H. Nobelaer, rector : 1637-?.

In : *Historia collegii Societatis Jesu Iprensis, Alg. Rijksarchief Brussel, Archives Jésuitiques, Province Flandro-Belgique*, nr. 983 die we slechts op het laatste ogenblik konden raadplegen vonden we nopens het college weinig nieuwe gegevens. Volgende religieuzen worden er bij hun overlijden vermeld : Judocus Hallechus, 1602, f. 5 v.; op f. 8 r. : Petrus Bourgijs 1619, Martinus Riebecus Brugensis, 1621, Jacobus Habaeus Cortracensis, 1621, Joannes Crenart, 1623; op 8 v. : Joannes de Vriese Dunkerkanus, 1624, Tim. Plempius, 1625 en 9 r. : Petrus Vandenbroeke, 1627, Joannes

moet toegevoegd worden (96), maar niets bewijst dat ze ook de theologie doceerden.

De Hennin voorzag in 1618 zijn seminarie ook van een nieuw reglement, het eerste waarvan enkele uittreksels bewaard werden (97). Daaruit blijkt duidelijk dat er op het seminarie twee groepen leerlingen waren : humanisten en theologanten. De filosofie werd blijkbaar elders gevolgd. Theologie wordt onderwezen op het college van de Jezuïeten, maar H. Schrift en casuïstiek op het seminarie. Daarheen keerden de

Eecke 1626; f. 9 v. : allen in 1627 : Carolus Hanneron, Herman Rijswijck, Roger Melanthis. Verder worden vermeld : N. Nobelaer f. 16 r.; f. 7 r., 1611 begin theol. door Paters.

(96) A. Viaene, *a.c.*, blz. 18.

(97) BI, 88, *dossier Steyaert* : *Extractum ex statutis seminarii episcopalis Iprensis in quibus inter cetera ad annum 1618 Cap. IV, Tit. de studio, art. 1* : Incipit studium a precibus matutinis usque ad mediam septimam... inde usque ad nonam lectionem excipient theologiam in collegio Societatis. Deinde parabunt se ad repetitiones habendas per presidem circa mediam undecimam.

Tit. de pietatis exercitiis, cap. 2 et 13.

Durante corporali refectione ut mens simul pascatur continuabitur lectio S. Scripturae; in prandio quidem duorum capitum ex Veteri Testamento... in coena vero unius capitum ex Novo Testamento.

Cap. IV, de studio, num 5.

Sumpta refectione prandii vel coenae per aliquem ex theologis cujus erunt vices recitabuntur summaria integra capitum lectae scripturae ex quibus unam vel plures... sententias explicabit vel dubia vel quaestiones desuper movebit et solvet ac deinde preses quoque ex uno vel altero circa ea quae lecta fuerint, aliquid quaeret vel illis objiciet (vermoedelijk om ze te doen opletten tijdens de lezing).

Item num. 7 habetur.

Deinde ibitur ad ordinariam lectionem... tum ab humanistis, tum a theologis.

Numerus 8.

A medio tertiae... feria 2a et 6a disputabitur per theologos in collegio patrum uno defendente et duobus vel pluribus opponentibus.

Numerus 10.

Feris autem 2a, 4a et sabbato nempe... usque ad mediam septimam non obstantibus premissis exercitiis fiet conferentia de casibus conscientiae.

Ter vergelijking zie J. Laenen, *o.c.*, blz. 134-139 en A. De Schrevel, *Histoire du Séminaire de Bruges*, dl. II, *Documents*, Brugge 1883, blz. 145-152.

theologanten na de lessen terug voor de herhaling van de geziene leerstof, die door de president overhoord wordt. Behalve de lessen waren er wekelijks twee disputatieoefeningen. De dagorde voorziet lessen zowel in de voor- als in de namiddag. Een waarschijnlijk vrij volledig overzicht is bewaard gebleven van de seminaristen die omstreeks 1614 financieel geholpen werden (98). Er waren intussen een paar nieuwe beurzen gesticht uit schenkingen van Maria Haeck, Margareta de Hont en Christiaan Mariaval (99). Eerst op het einde van zijn episcopaat sticht P. Cauwel twee, en president Van Veurne één beurs (100). Volgens de lijst van 1614 werden 23 theologanten geholpen dank zij de bijdragen van clerus en kasselrijen. Onder hen zijn er twee priesters en drie diakens. Van één wordt aangestipt dat hij reeds vier jaar op het seminarie was en vijf gingen in de loop van hun studies weer weg (101). Behalve deze waren er nog een twintigtal beursstudenten (102). Daarvan studeerden er één te Leuven en zeker twee te Douai theologie; er worden een „poëta” en een „syn-taxianus” vermeld. Alleen bij Frans Persyn, de latere president, wordt genoteerd dat hij eerst te Douai studeerde „in collegio mariano” (waarschijnlijk de artes), daarna theologie te Ieper en daarna opnieuw te Douai „in collegio Henniano” (103). Het is de enige keer dat dit college vermeld wordt. Deze bursistenlijst maakt

(98) BI, 100 rek. 1614.

(99) BI, 11 b, blz. 68-69 en BI, 100 rek. 1617, f. 10 r. en f. 11 r. en BI, 98 beurs Mariaval.

(100) Cfr. supra n. 91 en 92.

(101) BI, rek. 1614, f. 15 r. en 16 r.

(102) *Ibidem* f. 6 v., f. 12 v.-13 r.

(103) *Ibidem*, f. 12 v.: Franciscus Persyn studet Duaci in Collegio Mariano, nunc Ipris studet Theologiae, nunc Duaci in collegio Henniano 1618 estque sacerdos. Over het collegium Marianun cfr. Ch. Lefebvre, *a.c.*, kol. 719, nr. 10 doch te corrigeren met J. Buzelin, *Annales Gallo-Flandriae*, Douai, M. Wyon, 1624, boek XII, blz. 617 c. en Id., *Gallo-Flandria Sacra et Profana*, Douai, M. Wyon, 1625, blz. 165 (boek I) en boek II, blz. 447.

tevens duidelijk dat de bedragen van vroegere stichtingen niet meer toereikend waren. Ze bedroegen meestal 36 lb. tur. per beurs en reeds K. Maes was genoopt geweest de kostprijs op minimum 12 lb. Vl. of 72 lb. tur. te brengen. Daarom werden de subsidies van sommige stichtingen samengevoegd (104) of moesten de studenten zelf het tekort bijleggen. Ook in deze periode zullen studenten die hun pensioengeld volledig zelf betaalden uitzonderingen zijn geweest.

Bij het afsterven van de Henmin op 1 december 1626 zijn de instellingen die de opleiding van de clerus in het bisdom Ieper inkaderen, uitgebouwd. Het humaniora-onderricht werd, niet het minst dank zij de Jezuiten-colleges, op steeds meer plaatsen verstrekt. Voor de wijsgerige scholing kwamen de „*facultates artium*” van Leuven, maar vooral van Douai in aanmerking (105). Voor de theologische scholing was het seminarie van Ieper reeds het meest bevolkt en als zodanig dan ook belangrijker dan het theologisch onderwijs aan de universiteit of kloosterstudiehuizen te Douai, terwijl Leuven voor de theologische scholing van de Ieperse clerus heel wat minder betekenis had. Dat zal het kader blijven tot op het einde van de XVIIIe eeuw.

Om de historische betekenis van deze zestig jaar seminarie-opleiding te omschrijven, zou deze niet alleen in haar werkelijk verloop veel grondiger moeten gekend worden. Ze zou tevens moeten kunnen gesitueerd worden t.o.v. de voor-Tridentijnse periode en op haar reële resultaten voor het verder priesterleven en priesterwerk moeten worden afgewogen. Dat alles was, gezien de documentatie, niet mogelijk. De benadering van het onderwerp was fragmentair en tot veelal uiterlijke

(104) BI, 100, rek. 1614 Jacobus Bertijn f. 2 r. en v.; Johannes van Hondeghem f. 3 r.; Johannes Houck f. 6 r. en 10 r.

(105) Deze studenten worden meestal aangeduid als *physicus* of *logicus*.

aspecten beperkt. Niets bijna over de professoren, weinig over de intellectuele, pastorele en spirituele vorming, niets over de „geest” van het seminarie. Geen enkel getuigenis van een priester over zijn seminarietijd kon worden aangehaald. Toch is één zaak duidelijk: zestig jaar lang hebben de vijf Ieperse bisschoppen een na een het belang van het seminarie beklemtoond. Dat ze inspanning noch geld — en allerm minst het hunne — gespaard hebben om het seminarie leefbaar te houden, bewijst hoe hun daden met hun woorden overeenstemden. Deze continuïteit in de handelwijze van de bisschoppen gepaard aan de beursstichtingen van een reeks vooraanstaande leden van het kathedraalkapittel, is slechts te verklaren door de invloed die naar hun overtuiging van het seminarie kon uitgaan en in feite ook uitging. Te Ieper volgde men de Trentse seminarieopvatting die thans nog in vele landen is blijven voortleven in de Kleinseminaries en in de apostolische scholen en bijna overal in de Grootseminaries. Dat studenten hun filosofische of theologische vorming aan de universiteit volgden sloot aan bij de toestand vóór het Concilie van Trente. Dat aantal vermindert echter maar wordt vervangen door seminaristen die na hun seminarie aan de universiteit hun scholing gaan voltooien. Bij het seminariedecreet van Trente sloot ook de praktijk aan dat bijna alle studenten gedeeltelijk of volledig gratis studeerden. Het is een democratisering niet van de priesterrecruterings maar van de priesteropleiding. Te Ieper leefden klein- en grootseminaristen bijeen in één seminarie waar zeer waarschijnlijk onder Rythovius en zekerlijk van 1611 af ook theologische studiën konden gevolgd worden.

P. DECLERCK

BIJLAGEN

*Bescheiden over de seminaristen uit het bisdom Ieper
(1565-1618)*

De voorhandene documentatie stelde ons in staat een althans gedeeltelijke lijst aan te leggen van de seminaristen die gedurende de door ons bestudeerde periode geldelijk ondersteund werden. Deze maakten wel de overgrote meerderheid maar toch niet de totaliteit uit, noch van de seminaristen, noch van de priesters die in het bisdom Ieper benoemd werden. Het is evenmin waarschijnlijk dat ze allemaal als priester in het bisdom terecht kwamen. We beschikten daarenboven alleen over Ieperse lijsten. Vermoedelijk zouden de immatriculatie-rollen van Leuven of Douai nog andere kandidaten doen kennen. Deze konden we echter niet gebruiken daar ze voor Douai niet uitgegeven zijn en voor Leuven gedeeltelijk verdwenen, of, wegens gemis aan preciesere aanduidingen nopens de studies van de kandidaten, voor ons opzet zonder waarde. De Ieperse lijsten vertonen ook leemten: zo zijn er geen gegevens voor het episcopaat van Simons (1584-1606) en voor de periode 1618-1626. We hebben aldus twee chronologisch goed onderscheiden lijsten: 1° De periode van Rythovius waarvoor we konden steunen op het register van de „*Obligaciones Seminaristarum*” (BI, 87) enigermate aangevuld met de lijst uit de „*Status receptorum et expositorum per Archidiaconum Ipreensem pro translatione obtinenda et postmodum obtenta Reverendissimi Domini Martini primi Iprensium episcopi, necnon pro epitaphio communi ejusdem venerabilis episcopi et ipsius successoris Revendissimi Domini Petri*” (1609, BI, 13, Rythovius). Ter illustratie laten we de tekst van een dergelijke „obligatio” aan de lijst voorafgaan. 2° De periode 1606-1618 waarvoor we vijf bronnen hebben: I, het eerste „*Registrum actorum in Seminario Iprensi*” (BI, 88, vooral de vergadering van 1 december 1606, blz. 10-14); II, het „*Registrum bursariorum qui aluntur ex foundationibus in Seminario Iprensi factis, scriptum anno 1606*” (BI, 92); III, het „*Registrum bursariorum in Seminario Iprensi*” in het „*Register van de handelingen van Karel van Houcke*”, blz. 149-195 (BI, 9); IV, „*Bursarii Reverendissimi Domini*

Martini Rythovii in anno 1608" (BI, 100); V, de beurzenbeschrijving in de „rekening van 1614", sporadisch aangevuld tot 1618 (BI, 100).

We hebben beide lijsten alfabetisch volgens de spelling van de oorspronkelijke documenten geordend. We geven, indien de documenten het toelaten, aanvullende gegevens over herkomst, studies, enz.

I

OBLIGATIO VAN NICOLAUS KINDT

Ego, Nicolaus Kindt, filius Jacobi, Yprensus, recipi desiderans in seminarium gratis et pro Deo, spondeo me omnem operam adhibere ut me disponam ad statum ecclesiasticum secundum institutum seminarii alumnorum et suscipiam ordines sacros quando Reverendissimo Iprensi placebit, et si contingat (quod Deus avertat) animum meum mutari ut ecclesiasticus fieri non desiderem, promitto soluturum me seminario seu ejus receptori plenam mensam pro toto tempore quo ibi habitavi seu habitabo, pro singulis annis computando sex libras grossorum, quia eo casu (si videlicet non suscipiam ab episcopo volente ordines sacros) fateor me nullam gratiam cupere nec habere, sed plenam mensam persolvam. Et si in statu ecclesiastico contingat me ad pinguorem fortunam devenire, promitto ad usum pauperum aliorum refundere seminario dicto tantam summam quanta mihi gratiose conceditur secundum communem consuetudinem reliquorum seminaristarum.

De qua re peculiarem et specialem signabo obligationem antequam e seminario migrabo, teste propria manus subscriptione hic subjuncta, hac secunda novembris anno XVc septuagesimo quarto.

(Get.) Ita est Nicolaus Kint, filius Jacobi.

Ick, Jacob Kindt, begherende mijnen sone Nicolaus Kindt te stellen in het seminarie van Yperen, ghelove dat mijnen sone Nicolaus gheestelijc ende priester werden sal als hij daertoe versocht sal sijn van den biscop van Ypren; ende is dies niet, ghelove ick te betalen sijn tafelcosten, voor alle jaer ses pont groot, solanghe als hij daer wonen (zal).

Actum als boven. Oorconde diens stel ic hier mijn hantteken onder.

(Get.) +

Paschijne, relicta Jacob, haut goet ende van werde de obligatie ghedaen hierachter geschrevene noepen haer sone Nicolaes, ende

obligeert haer in continuatie van dien totten 1 julii XVc LXXVII, ter presentie van Thomas de Ros ende Michael Vanden Berghe.

Toorconde haers hanteekens.

(*Get.*) De wewe van Jacop Kindt.

Thomas de Ros ende Michel Vanden Berghe, poorters deser stede, begherende dat Nicolaus Kint, huerlieder cossijn, continuïere in tseminarie ende comme met Godts gratie totten gheestelicken staet ende priester worde, daertoe van den here den Bisschop verzocht zijnde; ende indien tselve niet en ghebeurde, beloven wel ende ghetrauwelick zijn costen te betalen int seminarie ten advenante van ses ponden groten bij jaere voor den tijt dat hi van nu voorts int seminarie woenen zal totdat hi bequaem es zijn elde ende jaeren aengaende om tot het priesterscap ghepromoveert te worden.

In kennesse der waerheyt, hebben wij ons ghewoonleck hanteeken hieronder ghestelt desen 1 julii XVc sevenendetseventich.

(*Get.*) Thomas de Ros. — Michiel Vanden Berghe.

BI, 87, fol. 41 r.-v.

II

LIJST VAN SEMINARISTEN UIT DE PERIODE VAN BISSCHOP RYTHOVIUS (1565-1580)

Het nummer tussen haakjes na de naam wijst naar het folio van het register „Obligaciones”, terwijl de letter *a* aanduidt dat de naam alleen in het register „Status” aangetroffen wordt. De datums achteraan geven de oudste en de jongste vermelding van de aanwezigheid van de betrokkene in het seminarie van Ieper.

De stukken zijn in het register, op enkele uitzonderingen na, gerangschikt niet naar begin of einde van het seminarieverblijf, maar naar de datum van de onderbreking van de schuldbrieven. Dat register werd tussen 1603 en 1606 nagezien en bij die gelegenheid werden enkele notities over de personen en over de stand van betaling van hun schulden toegevoegd. Bij 36 wordt „obiit” of „mortuus” genoteerd.

Auriga Michael (43), Bergensis, 2.9.1570 — 20.12.1574.

Bateman Mattheus (a), pastor Alverghem.

Bey Petrus (13), Eeckelbec of Wildregensis, 31.8.1565 — 15.5.1572 (2 j. afwezig).

Boesamere Jodocus (52), 4.5.1572 — 16.7.1575.

- Bryx Clemens (56), Iprensis, diaconus, 16.6.1573 — 27.7.1576
+ 8 maanden.
- Capmakerus Nicolaus (27), Neoclesianus, custos in Wytscaet,
diaconus, 2 j. 4 m. vóór 28.5.1573.
- Christiani Gherardus (17), 25.4.1568 — 1.10.1570.
- Clerici Guilielmus (4), Moerbeke, presbyter, 31.7.1568 — 20.2.1570.
- Clopperius Egidius (33), Pervise, 20.2.1572 — 28.2.1574.
- Colen Jacobus (65), presbyter, 3 j., daarna nog in St.-Omaars en
te Douai vóór 31.8.1580.
- Coolsaet Anthonius (14), omstreeks 1572.
- David Joannes (45), Steenvoordianus, 31.1.1572 — 16.6.1575.
- Davydts Joannes (40), Mechliniensis, van 16.10.1574 af.
- De Bats Helyas, presbyter, 29.8.1565 — 28.3.1569.
- De Codt Joannes (37), filus magister Henrici, scabini Iprensis,
20.6.1570 — 20.6.1574.
- De Coninc Carolus (32), Waestenensis, van 1.2.1574 af.
- De Hane Daniël (63), 12.7.1574 — 1.5.1578.
- De Hane Guilielmus (38), Neoclesianus, 12.7.1571 — 12.7.1574.
- De Meestere Joannes (a), partor Quaedipre.
- De Schildere Ludovicus (51), Neoportuensis, 1.8.1573 — 8.7.1575.
- De Vos Christianus (49), Iprensis, 3.5.1572 — 30.6.1575.
- De Vos Nicolaus (50), Iprensis, 4.5.1572 — 31.7.1575.
- De Wulf Thomas (21).
- Dickele Petrus (60), Geluwensis, 20.4.1572 — 20.4.1577; daarna
Douai vóór 11.6.1577.
- Dobbele Pachasius (61), Poperingensis, 17.8.1574 — 31.5.1577;
daarna Douai vóór 11.6.1577.
- Du Camp Laurentius (61), 11 maanden.
- Du Fromont Joannes (21), Dixmudensis, 27.5.1570 — 27.5.1571.
- Du Garroy Andreas (65), Avesnensis, 29.1.1577 — 31.7.1578.
- Faillie Petrus (44), Staple, 20.4.1572 — 20.3.1575.
- Franchur Anthonius (18), Bergensis, 11.7.1567 — 11.7.1570.
- Griettens Nicolaus (a), overleden.
- Hanius Petrus (19), 1.8.1566 — 1.8.1568.
- Henricus Jacobus (7), Iprensis, presbyter, 6.7.1565 — 11.3.1570,
afw. 15.8.1566 — 10.4.1567.
- Henricus (Hendrix) Nicolaus (34), Iprensis, 20.12.1570 —
20.2.1574.
- Hoedt Petrus (47), Bergensis Sancte Wonnoci, 15.3.1572 —
10.6.1575.
- Hondeghem Egidius (11), subdiaconus vóór Pasen 1572,
13.10.1571, student Leuven 23.1.1566 (A. Schillings, o.c.,
IV, blz. 707, nr. 225).

- Hugo(d)t Antonius (53), Merris, 19.2.1573 — 1.10.1575.
 Jaecqmijn Michael (24), Bergensis, 7.8.1565 — 2.9.1572
 (1 j. ziek).
 Kindt Nicolaus (41), Iprensis, 2.11.1574 na 1.7.1577.
 Labbe Joannes (13), Pernensis, 8.11.1568 — 8.8.1571.
 Lansherius Dionisius (36), Iprensis, 20.3.1573 — 20.3.1575.
 Lardins Thomas (15), factus religiosus Sancti Winnoci, 6.4.1566 —
 16.9.1568.
 Magnus (Groot of De Groote) Eligius (46), 1.8.1570 — 3.5.1575.
 Maillart Nicolaus (21 v.), 15.8.1570 — 15.11.1571.
 Mairandinus Ludovicus (54), Boveringensis, 12.3.1571 —
 23.4.1576.
 Messor Mattheus (28), Bergensis, 20.2.1570 — 20.5.1573.
 Moreel Jaennes (a), pastor Ledringhem.
 Navigher Ghuilielmus (14), 3.5.1569 — 3.5.1571.
 Oempstius Philippus (29), Leodiensis, 10.10.1569 — 30.6.1573.
 Parent Petrus (16 en a), pastor in Lokeren, een half jaar.
 Pil Germanus (64), 25.11.1575 — 25.3.1578.
 Potfliet Michael (42), Iprensis, van 2.11.1574 af.
 Provoost Egidius (35 en a), pastor Furnensis, 156. — 1573
 of 1574.
 Raet Jacobus (62), Furnensis, 20.9.1573 — 20.3.1578.
 Rollier Nicolaus (39), Iprensis, 4.12.1570 — 20.8.1574.
 Rosa Joannes (22), Stegensis, 2 jaar vóór 2.8.1572.
 Soutere Egidius (57), Steenvoorde, 31.7.1572 — 31.5.1576.
 Van de Waele Franciscus (11 v.), Watou, 22 j., subdiaconus vóór
 Pasen 1572; 6.11.1571 — ?.
 Vander Gracht Ghualterus (25 v.), 1.6.1571 — 20.2.1573.
 Vander Haghe Claudius (30), Dunkerkanus, 30.8.1568 —
 30.6.1570.
 Vander Haghe Judocus (?) (a), canonicus Cassel.
 Vandermueleene Gislenuus (26), 12.3.1573 — 16.5.1577.
 Van Pilckem (31 en a), canonicus Iprensis, 1568 — vóór 14.2.1572.
 Wechsteen Joannes (23), Belliolanus, 4 j. vóór 15.9.1572.
 Verlinde Adrianus (59), Casseletensis, 17.5.1575 — 3.11.1576.
 Verschoore Lauwers (Laurentius) (55), Iprensis, Univ. Douai
 13.5.1576 — na 2.6.1577.
 Vierendeelius Joannes (3), Hazebrouck, presbyter, Univ. Douai
 1568 en 1569, later professor te Douai.
 Vinck Jacobus (10), presbyter, 9.10.1567 — 4.6.1569.
 Visscherius (De Visschere) Joannes (a), pastor Sancti Martini
 Iprensis.
 Vroman Ludovicus (20), 16.7.1569 — 16.7.1571.

- Woestlandt Mattheus (9), presbyter, 1.2.1567 — 16.4.1569.
 Zackebant Franciscus (58), Voormhout, 11.6.1573 — 5.10.1576.
 Zeelandinus Petrus (48), Middelburgensis, 12.5.1572 — 12.6.1575.
 Zwanckaert Joannes (8), Iprensis, presbyter, 15.6.1568 —
 13.3.1570.

III

LIJST VAN SEMINARISTEN UIT DE JAREN 1606-1618

Deze lijst is opgemaakt op grond van de vijf registers vermeld in de inleidende nota van de Bijlagen, met aangifte van de bladzijde in arabische cijfers.

Aangewende verkortingen: b = beurs; cl. ca. = cleri et castellaniarum; Ryth. = bisschop Rythovius; Sem. Iep. = Seminarie Ieper.

- Anthוניus Rythovius Martinus; b. Ryth., + 1606; II, 12, III, 167.
 Bauwens Arnoldus; b. Ryth., 1608-1614 Sem. Iep., 1615 Douai Filosofie, 1617 Douai Theologie; II, 1, III, 149, V, 4 v.
 Bertijn Jacobus (Oudenaarde-Ninove); b. Vander Smisse en b. Hannon, 1613-1614 Sem. Iep.; III, 181, 183, V. 2 r.-v.
 Bogaert Joannes, Diksmuide; b. Wouters, van 1 nov. 1607 af Sem. Iep., 1608 Douai; I, 25, 29.
 Brabant Petrus, diaconus; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie 4 j.; V, 16.
 Brassere Joannes, Ieper; b. Petit, Sem. Iep.; I, 12; II, 42; III, 177.
 Bruneel Wauterus; b. Simons, okt. 1617 Douai?; V, 12 v.
 Bury Carolus; b. Petit, (1615?) Sem. Iep.; V, 8 v.
 Codde Jacobus, Diksmuide; b. Wouters, 1614; V, 9 v.
 Corselis Philippus; b. cl. ca., nov. 1613 Sem. Iep. Theologie, discessit; V, 16.
 Cox (of Jans) Judocus; b. Ryth., 1608-1612 Sem. Iep., 1612-1614 Douai Filosofie, 1614 Douai Theologie; V, 4 v.
 Cox Stephanus; b. Ryth., tot juni 1607 Douai; I, 12, II, 3, III, 153, IV.
 Cox Thomas; b. Ryth., 1606-1611 Sem. Iep., 1611-1613 Douai, 1613 religieus in Tongerlo; I, 12, II, 5; III, 157; IV; V.
 Cuappaert Jacobus, Ieper; b. Ryth., na 1608, op 15 j. grammaticus, 1617 rhetor, 1617 Leuven Filosofie; III, 159; V, 4 v.
 De Costre Joannes; b. Simons, 1614; V, 12 v.
 De Han Philippus; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
 De Labour Joannes; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
 De Loo Mattheus, Nieuwpoort; halve b. Simons, 1606 Sem. Iep.; I, 11; II, 22; III, 169.

- De Man Jacobus; b. Simons, 1614 Douai collegio Mariano, daarna (1616 ?) Sem. Iep. Theologie; V, 12 v.
- Ereckle Petrus; b. Snick, 1607; I, 23.
- Fraye Petrus; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie 2 j.; V, 16.
- Foulon Georgius; b. Petit, 1618 Douai physicus; V, 8 v.
- Gheusere Mailliant, Cassel; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Godschalk Carolus, Diksmuide, famulus van bisschop Simons; b. Simons 3 febr. 1606 Douai; I, 3; II, 20; III, 169.
- Goossens Antonius, Westerhovius; b. Ryth., 1606-1608 (of 1610) Sem. Iep., 1608 (of 1610)-1615 Douai theologie; I, 13; II, 12; III, 155, 167; IV, V, 4 v.
- Guest Pascasius; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Hendrix Georgius; b. Ryth., vóór 3 okt. 1607; IV.
- Hendrix Paulus, Diksmuide; b. Wouters, 1606-1607 Sem. Iep.; I, 13; II, 50; III, 193.
- Horebeke Jacobus; halve b. Simons, 1618 Leuven physicus; V, 12 v.
- Houcke Joannes, Merville; choraulus Iprensis; b. Back en Snick, 1614; III, 195; V, 6 en 10.
- Jans Gerardus; b. Ryth., 14 apr. 1616, 14 j. oud; III, 151; V, 4 v.
- Jans Henricus; b. Ryth., 1606-1609 Sem. Iep. en humaniora bij S. J., 1609 Douai Filosofie, 1615 Douai Theologie; I, 12; II, 1; III, 151; IV.
- Jans Jodocus; b. Ryth., 1 aug. 1608-1612, 1612-1614 Douai Filosofie, 1614-1618 Douai Theologie; II, 3; III, 153.
- Lammers Nicolaus, Ieper; b. Simons, 1606 Sem. Iep., 1614 Douai in collegio Mariano (Theologie); I, 11; II, 23; III, 170; V, 12 v.
- Langenhove Franciscus, Dendermonde; op kosten van president van seminarie 1606 Sem. Iep.; I, 13.
- Le Bou(x) Guilielmus; b. Petit, 13 okt. 1618; III, 177.
- Mathei Guilielmus; b. Ryth., vóór 1604; II, 1; III, 149; IV.
- Menchyn Franciscus; b. Vander Smissen en Gheeraerts, 1606-1613 Sem. Iep.; I, 12, 29; II, 44, 48; III, 181, 189.
- Moreel Guilielmus; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Otterius Nicolaus, sacerdos; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie 3 j.; V, 16.
- Peene Gislenus, Ieper, puer chori; b. Hannon, Van Steensel en Van Zeelandt, 1606-1608 Sem. Iep., 1608-1613 Douai; I, 12, 29; II, 45, 46, 47; III, 183, 185, 187.
- Peene Petrus; vóór 1606 Sem. Iep.; I, 6, 8.
- Persyn Franciscus; b. Simons, 1614 Douai in collegio Mariano

- (Filosofie ?), 1618 Sem. Iep. Theologie, Douai in collegio Henninniano (Theologie ?) estque sacerdos; V, 12 v.
- Persyn Petrus; b. Simons, na 1614; V, 12 v.
- Petersen Martinus; b. Ryth., 1606 Leuven, 1608 pastor Stavele; I, 12; II, 4; III, 155; IV.
- Petit Joannes; b. 1606 Sem. Iep.; I, 12; II, 41; III, 177.
- Petrys Mattheus, Meteren; b. Simons, 1606-1608 Sem. Iep., 1608-? Douai; I, 11, 29; II, 24; III, 170.
- Plets Martinus, choraulus Iprensis; 1608 Sem. Iep., b. Back vóór juni 1613; I, 28; III, 195.
- Provengier Joannes; b. Petit, 1614 Sem. Iep.; III, 177; V, 8 v.
- Pureur Joannes; b. Simons, (1618 ?); V, 12 v.
- Riddere Joannes, super aetatem; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Rillart Ludovicus; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Robbijn Simon, Hazebroek; b. Simons, 1606-? Sem. Iep., 1614-? Sem. Iep. Theologie; I, 11; II, 21; III, 169; V, 12 v.
- Roo Andreas, Eecke (Cassel); b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Ros Petrus; b. Simons en b. cl. ca., dec. 1613 Sem. Iep. Theologie; II, 22; V, 16.
- Rym (De Riem) Arnoldus; b. Ryth., 1614 Sem. Iep., 1619 Douai Filosofie 21 j. oud; III, 157; V, 4 v.
- Rym Balduinus, Cassel; b. Ryth., 1614-1616 Sem. Iep.; III, 155; V, 4 v.
- Rym Joannes; b. cl. ca., juli 1613 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Rysselinck Guilielmus; b. Joh. Vlaminck, 1614-?; III, 175.
- Rysselinck Nicolaus; b. A. Vlaminck, 1617 Leuven; V, 8.
- Rythovius (of Jans ?) Henricus; b. Ryth. Sem. Iep.; IV.
- Rythovius Jacobus; b. Ryth., 1606-1608 Douai, later professor te Douai; I, 13; II, 12; III, 167.
- Rythovius (Anthonius ?) Martinus; b. Ryth., + 1606; II, 12; III, 167.
- Rythovius Martinus; b. Ryth., sedert aug. 1611 grammaticus, tot 1615 Sem. Iep., abiit; III, 163; V, 4 v.
- Schers Mattheus, Hazebroek; b. cl. ca., okt. 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Slunsuran (?) Cecilianus; 1 dec. 1606 Sem. Iep. halve prijs; van 1 jan. 1607 volle kostprijs; I, 14.
- Stappers Paulus, Riethove; b. Ryth., 1606-1609 Sem. Iep. en humaniora bij S. J., 1609 (18 j. oud)-1611 Douai Filosofie; I, 10; II, 9; III, 163; IV.
- Stevens Adrianus; b. Simons, 1618 Douai physicus; V, 13.

- Sylvius Georgius, sacerdos; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Trudonis Petrus; b. Ryth. vóór 1616; IV.
- Van Balen Petrus, Riethove; b. Ryth. 1607-1614 Leuven in collegio Pontificis; II, 11; III, 167; IV; V, 4 v.
- Van Borre Mr. (nepos domini —); b. Back; III, 195.
- Van den Houtte Michael, Ninove; b. Joh. Vlaminck, 1608 Douai, 1614 discessit ad pastoratum; II, 49; III, 191; V, 8.
- Van de Walle Carolus, Ieper; b. Ryth., 1606-1613 Sem. Iep., b. Snick en Van Steensel, 1613-1615 Douai; I, 10; II, 10; III, 165, 173, 185; IV.
- Van Halewijn Carolus; b. cl. ca., aug. 1613 Sem. Iep. Theologie, discessit; V, 16.
- Van Hersel Godefridus; vóór 1618 humaniora bij S. J. Iep., b. Ryth., 1618 Douai Filosofie; III, 153.
- Van Hondeghem Joannes; b. Snick en b. Van Zeelandt, 16..., b. Van Zeelandt en b. Van Steensel 1614; III, 173, 187; V, 3.
- Van Houcke Georgius, Ieper; b. A. Vlaminck, 1606-1613 Sem. Iep., 1613 Douai, 1616 Leuven; I, 12; II, 38; III, 175; V, 6 v.
- Van Veurne Andreas, Ieper; b. Ryth., zeker van 1606 af (Filosofie), 1613 Douai, baccalaureaat Theologie; I, 10; II, 8; III, 161; IV.
- Vekeman Franciscus, Veurne; b. cl. ca., nov. 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Vergracht Mathias; b. Ryth., geweigerd in 1612; III, 165.
- Verkindert Guillielmus, diaconus; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie 4 j.; V, 16.
- Verpoort Joannes; b. Petit, 1614-1618; III, 177; V, 8 v.
- Vervliet (Vervloet?) Andreas; b. Petit, 1615-?; III, 177.
- Vinck Guillielmus; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie 3 j.; V, 16.
- Visaigre Joannes, Belle; portier Sem. Iep., halve prijs; I, 14.
- Vleeschhouwere Antonius, Ninove; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie; V, 16.
- Voormeersch Carolus; b. Ryth., 1606-1608 Douai baccalaureaat Theologie, 1608 visitator St.-Niklaas Ieper; I, 12; II, 7; III, 189; IV.
- Voormeersch Jacobus; b. Ryth., 1613 Sem. Iep., 1615 religieus in Vormezele; III, 161; V, 4 v.
- Voormeersch Mattheus, Ieper; b. Petit, 1606-1612 Sem. Iep., in 1613 krijgt hij als rhetor een b. Ryth. voor studies te

- Douai of Leuven, verlaat studie na mei 1614; I, 11; II, 43; III, 165, 177.
- Voorstens Joannes, diaconus; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie 3 j.; V, 16.
- Wagenmaker Mattheus; b. Simons 1618-?; V, 12 v.
- Watervliet Joannes; b. Simons, 1618 Douai physicus; V, 13 v.
- Wechsteen Florentius; b. Ryth., 1615-?; III, 161; V, 4 v.
- Weynst Gaspar, Veurne; halve b. Simons, 1614-? Sem. Iep. syntaxianus; V, 12 v.
- Willems Petrus, nepos Adriani; b. Ryth., 1606-1609 Douai, 1609 pastoor te Lo; I, 13; II, 12; III, 167; IV.
- Willoot Petrus, Veurne; b. cl. ca., 1614 Sem. Iep. Theologie, discessit; V, 16.
- Wostyn Bartholomeus; b. Simons, 1614 Sem. Iep.; V, 12 v.
- Wynnocq Jacobus; b. Simons, 1618-?; V, 13.
- Wyts Nicolaus, Veurne; b. Joh. Vlaminck plus halve b. Simons, 1606-1608 Douai; I, 11, 12; II, 22, 49; III, 169, 191.